

Turistički resursi Portugala

Huzjak, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Međimurje in Čakovec / Međimursko veleučilište u Čakovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:110:292438>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Polytechnic of Međimurje in Čakovec Repository - Polytechnic of Međimurje Undergraduate and Graduate Theses Repository](#)

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ MENADŽMENT TURIZMA I
SPORTA

Ivana Huzjak

TURISTIČKI RESURSI PORTUGALA

ZAVRŠNI RAD

Čakovec, kolovoz 2022.

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ MENADŽMENT TURIZMA I
SPORTA

Ivana Huzjak

TURISTIČKI RESURSI PORTUGALA
TOURISM RESOURCES OF PORTUGAL

ZAVRŠNI RAD

Mentor:
Mr. sc. Ivan Hegeduš

Čakovec, kolovoz 2022.

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
ODBOR ZA ZAVRŠNI RAD

Čakovec, 25. veljače 2022.

Grana: **5.01.06 opća ekonomija**

ZAVRŠNI ZADATAK br. 2021-MTS-R-99

Pristupnik: **Ivana Huzjak (0313023391)**
Studij: redovni preddiplomski stručni studij Menadžment turizma i sporta
Smjer: Menadžment turizma

Zadatak: **Turistički resursi Portugala**

Opis zadatka:

Portugal je mediteranska zemlja koja obiluje bogatom kulturno povijesnom baštinom, nacionalnim parkovima, parkovima prirode i obiljem turističkih resursa. Koji su to turistički resursi kojima je Portugal poznat širom svijeta? Kako i na koji način Portugal iskorištava svoje potencijalne resurse? Koji resursi prednjače u turističkoj ponudi? Kakva je ponuda i potražnja što se tiče vjerskog turizma? Obiluje li Portugal i gastronomskim sadržajima i kakva je ponuda hotelskog smještaja u Portugalu? Razvija li Portugal elitni ili masovni turizam? Kako je pandemija utjecala na razvoj turizma i jeli se vratio turizam u 2021. godini na prijašnje kapacitete ili je turizam i turistička ponuda podbacila? Kakva je budućnost turizma u Portugalu i ulaže li Portugal dovoljnu u promociju turizma na turističkoj karti svijeta?

Zadatak uručen pristupniku: 25. veljače 2022.

Rok za predaju rada: 20. rujna 2022.

Mentor:

mr. sc. Ivan Hegeduš, v. pred.

Predsjednik povjerenstva za
završni ispit:

SADRŽAJ

Sažetak.....	6
1. UVOD.....	7
2. OSNOVNA OBILJEŽJA PORTUGALA.....	8
2.1. Povijest.....	8
2.2. Gospodarstvo i ekonomija	8
2.3. Stanovništvo i kultura	9
2.4. Geografski položaj	9
3. TURIZAM PORTUGALA.....	10
3.1. Razvoj turizma.....	11
3.2. Turističke regije Portugala	12
3.2.1. Sjeverni Portugal	13
3.2.2. Središnji Portugal	14
3.2.3. Lisabon i okolica	15
3.2.4. Alentejo	16
3.2.5. Algarve	16
3.2.6. Azorski otoci	17
3.2.7. Otočje Madeira	18
3.3. Turistička kretanja u Portugalu.....	18
4. TURISTIČKI RESURSI PORTUGALA.....	19
4.1. Prirodni turistički resursi	20
4.1.1. Klimatski	20
4.1.2. Geomorfološki.....	21
4.1.3. Hidrografski	22
4.1.4. Pejzažni.....	23
4.1.5. Biogeografski	24
4.2. Društveni turistički resursi	26
4.2.1. Kulturno-povijesni	26
4.2.2. Umjetnički.....	26
4.2.3. Etnosocijalni.....	27
4.2.4. Ambijentalni.....	29
4.2.5. Manifestacijski	30
5. ISTRAŽIVANJE O TURISTIČKOJ PONUDI PORTUGALA.....	30
5.1. Metodologija istraživanja	30

5.2. Karakteristike uzorka	31
5.3. Rezultati istraživanja	34
LITERATURA	42
POPIS TABLICA.....	44
POPIS ILUSTRACIJA	44

Sažetak

Republika Portugal jedna je od najstarijih europskih država i upravo zbog toga može se pohvaliti bogatstvom povijesne baštine koja privlači turiste. Danas je to relativno mala država, dok je u prošlosti predstavljala moćno carstvo i kolonijalnu silu. Obuhvaća zapadnu obalu Pirenejskog poluotoka. Raznovrsna geografija Portugala kreće se od zelenih planina i vinograda na sjeveru do valovitih poljoprivrednih površina i srednjovjekovnih sela u središnjoj regiji do glamuroznih plaža Algarve duž južne obale. Portugalu pripadaju i arhipelazi Azori i Madeira, ali leže u Atlantskom oceanu, poznati po svojim bujnim krajolicima i cvjetnim vrtovima. Povoljna odrednica za razvoj turizma je klima, u Portugalu prevladava mediteranska klima s blagim zimama i toplim ljetima, te veliki broj sunčanih sati godišnje.

Portugal je jedna od najposjećenijih zemalja kontinenta zbog svoje idilične klime, pristupačnih troškova putovanja i iznimnih atrakcija. Većina stranih posjetitelja dolazi iz Španjolske, Francuske, Njemačke i Velike Britanije. Portugal se sastoji od sedam regija a turistički najrazvijenije su Lisabon s okolicom, Sjeverna regija, Algarve te otoci Azori i Madeira. Turisti koji traže odmor uz sunce i plaže uglavnom posjećuju najjužniju regiju Portugala, Algarve. U središnjem dijelu regije se nalazi veliki broj hotela, restorana, barova i drugih turističkih objekata. Lisabon je živopisan i jedinstven glavni grad Portugala, s povijesnim četvrtima, bogatom poviješću i izvrsnim noćnim životom. Porto je drugi po veličini grad u Portugalu i poznat je po vinu Porto a njegova povijesna jezgra proglašena je UNESCO-om svjetskom baštinom. Kroz Porto teče i rijeka Douro koja je poznata po krstarenjima i izletima i vinogradske predjele. Otočja Madeira i Azori također su podosta ovisna o turizmu. Madeira, zahvaljujući ugodnoj klimi privlači turiste tokom cijele godine, zimi je glavna destinacija za turiste iz sjevernijih zemalja. Turistički resursi su prema postanku podijeljeni na prirodne, koji se zatim dijele na klimatske, geomorfološke, hidrografske, pejzažne i biogeografske i na društvene, dalje podijeljene na kulturno-povijesne, umjetničke, etnosocijalne, ambijentalne i manifestacijske.

U drugom dijelu rada nalaze se rezultati istraživanja vezanog uz turističke resurse Portugala popraćeni grafikonima.

***Ključne riječi:** povijesna baština, mediteranska klima, strani posjetitelji, turističke regije, UNESCO svjetska baština, turistički resursi*

1. UVOD

Smješten u jugozapadnom kutu Europe, Portugal je jedna od najstarijih nacija na kontinentu, može se pohvaliti raznolikošću tradicija i ponosnom pomorskom poviješću, izvanrednim spomenicima, gdje se dvorci i crkve susreću s futurističkim novim zgradama i tehnologijama, dok se drevne tradicije podržavaju jednako snažno kao što se prihvaćaju novi trendovi.

Unatoč svojoj maloj veličini zemlja je blagoslovljena raznolikim krajolicima, od zelenih planina i zlatnih ravnica do prekrasnih riječnih dolina i milijama suncem okupanih plaža. Portugal koristi nešto što ga stoljećima izdvaja, njegov privilegirani položaj na karti, činjenicu da ima najbolje plaže na svijetu, slikovite ruralne kontekste koji tako dobro odražavaju čistu prirodu kao i veliku raznolikost ponude u najkozmpolitskijim područjima. Portugal je poznat po *fadu* i *saudadeu*, kulturnom srcu zemlje. U 15. stoljeću, pomorska nacija izumila je preookeanske jedrenjake kao što su karake i galije i niz navigacijskih instrumenata. Bio je dom nekoliko portugalskih istraživača, poput Vasca da Game i Ferdinanda Magellana. Portugalci su također izmislili marmeladu, slasticu Pastel de nata i tempuru. Portugalskog su podrijetla vino Porto, vino Madeira, *Vinho Verde* (zeleno vino) i druga lokalna vina, a dvije portugalske vinorodne regije čak su zaštićene od strane UNESCO-a kao svjetska baština. Portugal je također poznat po *Azuleju*, umjetnosti slikanih keramičkih pločica glaziranih kositrom i *Calçada Portuguesa*, karakterističnom portugalskom popločavanju koje se koristi za mnoge pješačke zone.

Ovaj rad sastoji se od dvaju dijelova. Prvi dio je teorijski i govori o Portugalu općenito, zatim o turizmu te zemlje, o turističkim regijama, podacima o prihodima od turizma, noćenjima i broju turista i naravno o turističkim resursima. Kao izvori tih podataka poslužile su knjige i internetske stranice i članci. Drugi dio rada je istraživački i on daje pregled mišljenja i stavova ispitanika o turističkim resursima Portugala. Za ovu svrhu izrađena je online anketa putem koje su podaci prikupljeni i obrađeni. Glavni cilj rada bio je saznati koji su najvažniji turistički resursi u Portugalu, kako su iskorišteni, koje specifične vrste turizma prevladavaju i nadmašuju li masovni turizam. Također, nastojalo se izraziti u brojkama važnost turizma za Portugalsko gospodarstvo i ekonomiju i utvrditi utjecaj pandemije COVID-19.

2. OSNOVNA OBILJEŽJA PORTUGALA

Službenog naziva Republika Portugal (port. *República Portuguesa*) država je smještena u jugozapadnoj Europi, uz atlantsku obalu Pirenejskog poluotoka. Glavni grad Portugala je Lisabon. Prema procjeni za 2022. godinu u Portugalu živi oko 10,32 milijuna stanovnika. Službena valuta je euro. U nastavku slijede informacije o portugalskoj povijesti, gospodarstvu i ekonomiji, stanovništvu i kulturi te geografskom položaju.

2.1. Povijest

Portugal, osnovan 1143. godine, drži titulu jedne od najstarijih država u Europi. Tijekom 13. i 14. stoljeća portugalski su kraljevi proširili granice te su već tada uspostavili teritorij koji je ostao gotovo nepromijenjen sve do danas. Tijekom 15. i 16. stoljeća Portugal širi svoj utjecaj raznim osvajanjima i otkrićima poznatih moreplovaca poput Fernanda Magellana, Vasca da Game i Bartolomea Diaza. Vrhunac vlasti doživljava sredinom 16. stoljeća zahvaljujući kolonijalnim osvajanjima koja su donijela Portugalu veliko bogatstvo. Portugalsko kolonijalno carstvo bilo je jedno od najdugovječnijih carstava u europskoj povijesti. Počevši na početku „Doba otkrića“, osvajanjem Ceute 1415., trajao je do 1999. godine, kada je Macau pripao Kini.

Krajem 16. stoljeća Portugal gubi svoju nezavisnost i pada pod vlast Španjolske koja je ujedinila te dvije države na idućih 60 godina, a kolonije su se podijelile većinskim dijelom između Nizozemaca, Francuza i Engleza. Portugal zatim ponovno vraća svoju neovisnost 1640. kada se odvojio od Španjolske, a 1910. godine postaje republika. U 1. svjetskom ratu sudjeluje na strani Antante, dok u 2. svjetskom ratu ostaje nepristran. Sudjeluje u Marshallovu planu obnove Europe te je jedna od država koje su utemeljile NATO savez. Godine 1986. postaje država članica Europske unije. (<https://www.portugal.com/history-and-culture/the-portuguese-colonial-empire/>).

2.2. Gospodarstvo i ekonomija

Nekoliko stoljeća nakon osnivanja i tijekom velikih geografskih otkrića Portugal je bio jedna od najvećih i najmoćnijih svjetskih sila. To se mijenja tijekom 16. stoljeća kada pada pod španjolsku vlast i gubi svoju moć. Time postaje jedna od najsiromašnijih zapadnoeuropskih država u 19. i 20. stoljeću. Zahvaljujući ekonomskom rastu početkom 21. stoljeća, životni standard je unaprijeđen, smanjena je nezaposlenost, a plaće su povećane.

Portugal je republika od svrgavanja monarhije 1910. Njegov status demokratske države započeo je takozvanom Revolucijom karanfila 25. travnja 1974. kojom je srušena autoritarna diktatura koju je 1932. uspostavio António de Oliveira Salazar.

Najveću ulogu u gospodarstvu i ekonomiji imaju uslužne djelatnosti i turistički sektor čiji prihodi čine najveći dio BDP-a države. Razvoju turizma pogoduje povoljan geografski položaj, sredozemna klima s utjecajem Atlantika, njegov opsežni obalni pojas te bogata i jedinstvena kultura i povijest.

Portugal je među 50 vodećih gospodarstava svijeta te je imao pozitivan gospodarski rast sve do 2020. godine kada je nastupila kriza zbog pandemije. „Prema službenim podacima Organizacije za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD) predviđa se rast realnog BDP-a za 5,4 % u 2022. te za 1,7 % u 2023. godini.,, To se planira postići javnim ulaganjima iz fondova EU-a i vraćanjem turizma na pretpandemijsku razinu. (<https://www.oecd.org/economy/portugal-economic-snapshot/>).

2.3. Stanovništvo i kultura

Veliki dio portugalskog stanovništva koncentriran je uz obalu. Stanovništvo se počinje prorjeđivati od zapada prema istoku i od sjevera prema jugu, dok unutarnja područja (Trás-os-Montes, Beiras, Alentejo i Serra Algarvia) bilježe niske stope naseljenosti. Alentejo je ekstreman primjer jer su njegova naseljena središta vrlo mala i udaljena jedna od drugih.

Govorni jezik među stanovništvom je portugalski, jedan od romanskih jezika. Postoje dvije verzije portugalskog, europski i brazilski. Otprilike 200 milijuna ljudi govori portugalski kao svoj materinski jezik u cijelom svijetu, što ga čini trećim europskim jezikom po broju govornika. Osim u Portugalu jezik se također govori u dijelovima Afrike uključujući Angolu, Cape Verde, Mozambik i Gvineju Bisau, kao i u Istočnom Timoru u Aziji. To je također jezik otočne države São Tomé i Príncipe, u Gvinejskom zaljevu.

Portugal je poznat po svojim istraživačima i moreplovcima koji su plovili oko svijeta tijekom doba otkrića. Vasco da Gama otvorio je pomorske putove od Europe do Indije, dok je Fernão de Magalhães (poznat kao Magellan) bio prvi koji je oplovio svijet. Portugalska su imena također bila utjecajna u umjetnosti, uključujući pjesnike Luísa de Camõesa i Fernanda Pessou.

2.4. Geografski položaj

Dolina Tajo (Tejo na portugalskom) dijeli Portugal na planinski sjeverni dio i južni, uglavnom nizinski dio. Portugalske planine strukturno su nastavak španjolske Mesete, koja je podijeljena na visoke ravnice međusobno odvojene dubokim riječnim dolinama. Grebeni se uzdižu iz ravnica i izgrađeni su od gnajsa, drevnih kristalnih stijena i paleozojskih sedimenata. Najviši vrh je u planinskom lancu Serra da Estrela (1993 m; najviša točka u cijelom Portugalu je Pico Peak, 2351 m, istoimeni Azori). Južno od rijeke Tagus krajolik karakteriziraju široke ravnice,

zasadene uglavnom mediteranskim vrstama uključujući hrastove plutnjake, smokve, masline i vinograde. Otoci Madeira i Azori također su dio portugalskog teritorija. Smještena u Atlantskom oceanu, oba arhipelaga imaju vulkansko podrijetlo i obiluju prirodnim ljepotama i autohtonim vrstama.

Riječna mreža vrlo je razvijena. Tri velike rijeke koje teku kroz Portugal su Tejo, Douro i Guadiana, izviru u Španjolskoj, a ulijevaju se u Atlantski ocean. Vodostaj im je najviši zimi, a najniži ljeti. Sve rijeke imaju ogroman hidroenergetski potencijal. Najvećom rijekom nizvodno plove i brodovi, a na njihovim ušćima nalaze se važne portugalske luke Porto i Lisabon.

U sjevernom Portugalu zbog obilnih oborina rasprostranjene su srednjoeuropske listopadne šume sa zimzelenim, mediteranskim biljnim elementima, a južne regije imaju mediteransku vegetaciju, kojom dominiraju biljke *Marquis* i *Galligue*. Južna šuma uglavnom se sastoji od hrasta plutnjaka i crnike. Eukaliptus i borovi rastu na velikim površinama duž obale. (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49619>).

3. TURIZAM PORTUGALA

Rast turizma u Portugalu pridonio je gospodarskom rastu više nego bilo koja druga gospodarska aktivnost u proteklom desetljeću. Pozitivni rezultati za niz pokazatelja, poput doprinosa BDP-u, izvozu i prihodu, pokazuju da poticaj turizma za gospodarstvo utječe na sve regije u zemlji. Osim toga, različite strategije koje je vlada razvila u posljednja dva desetljeća pridonijele su ovim rezultatima.

Povijest i kultura zemlje, gastronomija i vina, među glavnim su atrakcijama, a osim toga tu su i plaže, surfanje, golf tereni, raznoliki krajolici i, iznad svega, Portugalci, koji se smatraju ljubaznim, otvorenim i iskrenim narodom. Najpopularniji gradovi u Portugalu za međunarodne putnike su Lisabon i Porto. U 2019. Lisabon je bio na 65. mjestu najpopularnijih svjetskih gradova s 3,64 milijuna turista. Porto je bio na 96. mjestu s 2,49 milijuna turista. Prisutnost Atlantskog oceana i klima, s vrlo sunčanim ljetima i blagim zimama čine Portugal destinacijom za odmor poznatom po suncu i moru te šetnjama plažom tijekom cijele godine. Prirodni parkovi i rezervati priznati od strane UNESCO-a, geoparkovi i rezervati biosfere osiguravaju da je Portugal također visoko cijenjeno odredište za aktivnosti na otvorenom, bilo da se radi o više kontemplativnim aktivnostima kao što je promatranje ptica ili ekstremnijim aktivnostima kao što je vožnja kajakom. Posljednjih nekoliko godina pješaćenje ili vožnja biciklom stazama u prirodi izvrsna je opcija za one koji vole kombinirati fizičku aktivnost s lokalnom kulturom. Portugal je i vrlo poznato i popularno vjersko odredište. Portugalska ruta do Santiaga i Fatimska

staza sve su traženije od onih koji vole hodati sa svrhom i fokusirati se na znanje, prirodu i kulturu. Portugal se također smatra važnim marijanskim svetištem. Fatimsko svetište, koje je u svibnju 2017. proslavilo stotu obljetnicu Gospinih ukazanja, najveća je izložba i svake godine privlači tisuće posjetitelja iz cijeloga svijeta. 2022. godine Portugal ima 17 lokaliteta svrstanih na UNESCO-ov popis svjetske baštine, od toga je 16 kulturnih i jedno prirodno dobro. Sigurno putovanje Portugalom garantira pečat *Clean&Safe* na smještajnim jedinicama, restoranima i turističkim uslugama. Koriste ga oni koji su se obvezali jamčiti sve potrebne mjere čišćenja i sigurnosti. (<https://www.visitportugal.com/en/content/portugal-top-travel-destination>).

3.1. Razvoj turizma

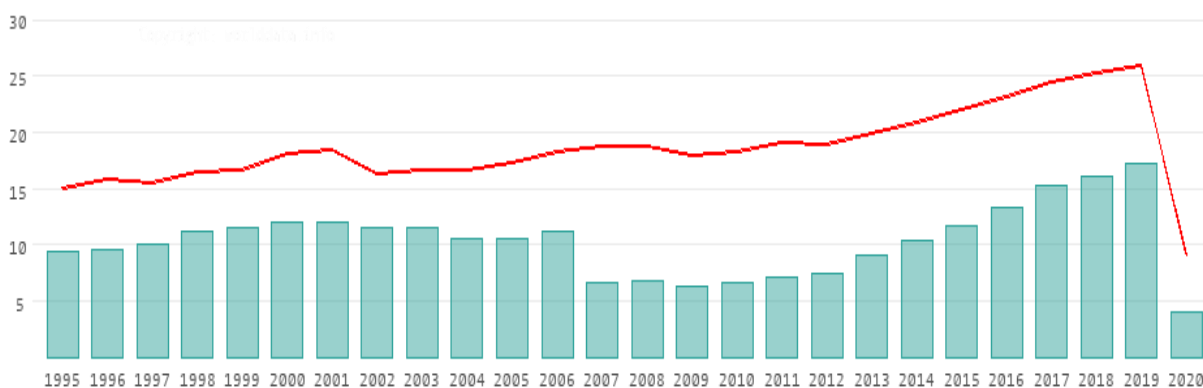
Od 19. stoljeća u Portugalu su se infrastruktura i aktivnosti počele organizirano razvijati kako bi privukle ljude, čime je započeo proces koji će dovesti do pojave turističkih destinacija. Poput toplica koje su već sredinom 19. stoljeća bile glavno središte privlačnosti nacionalnih građanskih klasa, koje su ih tražile ili za lijekove za svoje bolesti ili za odmor i razonodu.

Godine 1995. prihodi od turizma iznosili su 5,69 milijardi eura ili oko 4,8 % bruto društvenog proizvoda. To je odgovaralo otprilike 9,51 milijuna turista u to vrijeme i otprilike 598 eura po osobi. Unutar 25 godina ovisnost zemlje o turizmu drastično se povećala. Mjere štednje uvedene 2011. zakočile su gospodarski rast, no tri godine kasnije, 2014., portugalsko gospodarstvo počelo se oporavljati. Sektor turizma doživio je poseban procvat i poduzeo je ključne korake kako bi osigurao vlastitu budućnost i budućnost zemlje u cjelini. Portugal je od česte teme tužnih naslova u financijskom tisku postao putnička destinacija s rekordnim brojkama za noćenja, brojem posjetitelja i приходima. Turizam je sada najveći sektor portugalskog gospodarstva, a to se može pripisati načinu na koji je zemlja prihvatila nove trendove putovanja i turizma. Ovaj razvoj nije prošao bez negativnih utjecaja. U Lisabonu je povećani broj posjetitelja doveo do zakrčenih cesta, porasta stanarina i prenapučenosti u nekim povijesnim četvrtima. Kao odgovor na to, broj apartmana koji se mogu privatno iznajmiti turistima ograničen je na 25 % raspoloživih nekretnina. Strategija Turizam 4.0 razvijena je kako bi se iskoristio puni potencijal razvoja. Cilj mu je iskoristiti trendove u ugostiteljstvu, promicati osnivanje novih poduzeća i pomoći postojećim poduzećima (uglavnom malim i srednjim poduzećima) da se moderniziraju. *Turismo de Portugal* izgradio je partnersku mrežu s 40 inkubatora za promicanje novih *startupa* i pomoći da budu prisutni na međunarodnim sajmovima.

Prije izbijanja pandemije bolesti COVID-19 prodaja je iznosila 24,76 milijardi eura odnosno 10,25 % bruto nacionalnog proizvoda. Tako je svaki posjetitelj na odmoru u Portugalu u prosjeku potrošio 1432 eura. Tijekom 2020. prihodi od turista pali su zbog pandemije COVID-19. Od 24,76 milijardi dolara (2019.) ostalo je samo 10,59 milijardi dolara. To je pad od 57 posto u Portugalu.

Za daljnji razvoj turizma usvojena je Turistička strategija 2027. koja želi reafirmirati turizam kao alat za gospodarski, društveni i ekološki razvoj u Portugalu te pozicionirati Portugal kao jednu od najkonkurentnijih i najodrživijih turističkih destinacija na svijetu. (<https://www.worlddata.info/europe/portugal/tourism.php>).

Slika 1. Kretanje broja turista u Portugalu od 1995. do 2020.

Izvor: WorldData.info. <https://www.worlddata.info/europe/portugal/tourism.php>.

3.2. Turističke regije Portugala

Portugal je nacija s bogatom poviješću i to je vidljivo u razvoju njegovih regija. Na kontinentalnom dijelu Portugala postoji pet regija i dvije autonomne regije na njegovim otocima u Atlantskom oceanu. Unatoč međusobnoj blizini pet glavnih regija na kopnu, svaka se fizički i kulturno razlikuje od susjedne, a one su detaljnije opisane u nastavku. Isto se može reći i za dva arhipelaga Azore i Madeira. Unutar svake regije postoje okruzi, kojih ima 18 u kontinentalnom Portugalu, a unutar tih okruga su općine (poput okruga) kojih ima 308. Unutar svake općine (port. *concelho*) postoje župe i civilne župe (port. *freguesias*).

Regije su:

- Sjeverni Portugal
- Središnji Portugal
- Lisabon i okolica
- Alentejo

- Algarve
- Azorski otoci
- Otočje Madeira.

3.2.1. Sjeverni Portugal

Sjeverni Portugal smatra se najstarijom regijom i tu je nacija osnovana. Kao takav, dom je mnoštva zanimljivih povijesnih znamenitosti, mnoštva poznatih kulturnih znamenitosti i prekrasnih krajolika. Sjeverna regija Portugala najnaseljenija je s preko 3,5 milijuna stanovnika. Glavni grad u regiji je Porto, najveći grad u zemlji. Porto je grad svjetske baštine, polazna je točka za putovanje kroz prirodnu i kulturnu raznolikost regije. Poznat je po vinu porto koje se odavde otprema po cijelom svijetu i čini veliki dio turizma ovog područja, ali i po baštini koja spaja drevne crkve i spomenike, poput katedrale i crkve São Francisco, te moderne građevine, poput Casa da Música i muzej Serralves. Možda najpoznatiji i najljepši dio grada je Riberia (nalazi se na UNESCO-ovom popisu svjetske baštine), nalazi se uz rijeku Douro koja grad Porto dijeli na dva dijela. Upravo prema tim dijelovima grada, Porto i Gaio, je Portugal dobio svoj naziv. Galski pijetao, simbol grada i cijele zemlje, ima lijepu priču. Legenda kaže da se pijetao prvi oglasio, odnosno zakreketao u luci kada je grad oslobođen od Maura. Zbog toga je grad dobio ime Porto (Luka).

Ostali značajni gradovi i mjesta su Braga, Vila Nova de Gaia, Guimarães i Vila Real. Grad Guimarães Portugalci nazivaju „koljevkom Portugala“ a o njegovoj važnosti svjedoči i činjenica da je povijesno središte grada svrstano na UNESCO-ov popis svjetske baštine. Sjeverni Portugal vjerojatno je jedna od najljepših regija, osobito ako volite zapanjujuće krajolike. To je područje guste vegetacije, vijugavih rijeka i dosta je planinsko. Njegovi vrhovi, poznati kao *serras*, nalaze se unutar određenih parkova uključujući Nacionalni park Peneda-Gerês, Park prirode Montesinho i Park prirode Alvão. Obala je definirana dugim potezima pješčanih plaža i dina.

Glavna rijeka u regiji je Duoro, a najvažnija je jer iz nje nastaje jedna od najboljih vinskih regija Portugala, dolina Duoro. Popularna aktivnost među posjetiteljima regije je slikovito krstarenje dolinom Douro, zaustavljajući se u prekrasnim vinogradima i vinarijama koje se nižu njezinim zelenim padinama. Ovdje prevladava ruralni turizam koji predstavlja odličan odmak od uobičajenog masovnog turizma. Smještaj u ovome području je vrlo jedinstven (tradicionalne kuće pretvorene u objekte za smještaj gostiju) kao i ostale aktivnosti poput mogućnosti

sudjelovanja u berbi grožđa, degustacije vina i hrane, posjet vinarijama, obilazak vinskih puteva i još mnogo toga. (<https://www.visitportugal.com/en/destinos/porto-e-norte>).

Slika 2. Grad Porto

Izvor: autorska slika

3.2.2. Središnji Portugal

Središnji Portugal je regija koja se proteže od istoka prema zapadu i nalazi se južno od Porta i sjeverno od Lisabona. Regija se može pohvaliti s puno zanimljivih i lijepih gradova i mjesta. Glavni grad regije Coimbra dom je jednog od najprestižnijih sveučilišta u zemlji koje je osnovano već u 13. stoljeću i nalazi se na UNESCO-ovu popisu svjetske baštine, kao i bezbroj veličanstvenih starih zgrada i fascinantnih spomenika. Središnji Portugal također ima Aveiro, „portugalsku Veneciju“, svjetski poznato hodočasničko mjesto Fátimu i zadivljujući grad Tomar, koji je nekoć bio sjedište vitezova templara. Fátima je glavno svetište u zemlji koje godišnje posjete milijuni turista i hodočasnika iz cijelog svijeta, naročito sredinom svibnja i listopada. Turistički važno područje ove regije je i Figueira da Foz. Postala je popularno odmaralište primorskog dijela Portugala koje nudi brojne sadržaje; različite vrste smještaja i uslužnih objekata, casino, plaže koje stvaraju povoljne uvjete za vodene sportove i naravno kulturno povijesne objekte i ustanove.

Regija nudi savršenu kombinaciju povijesti, kulture i prirode, s mnogim mjestima i gradovima smještenim u zadivljujućim okruženjima. Ima raznolik krajolik s obiljem potoka, rijeka, šuma i obradivih površina. Također, područje je bogato ljekovitom vodom koja je omogućila nastanak toplica (Curia, Luso) a time i razvoj zdravstvenog i wellness turizma. Istočnom granicom sa Španjolskom dominira planinski krajolik u kojem se nalaze brojni utvrđeni dvorci

i kamene tvrđave. U unutrašnjosti se također nalazi planinska regija u kojoj je i najviša točka kontinentalnog Portugala Torre, koji se nalazi u prirodnom parku Serra da Estrela. Zelen, surov krajolik ispresijecan je rijekama, a vanjska obalna ravnica ima pješčane plaže, od kojih je najpoznatija Nazaré, popularna među surferima.

(<https://www.visitportugal.com/en/destinos/centro-de-portugal>).

3.2.3. Lisabon i okolica

Lisabon je glavni grad Portugala i središte višestrukog područja koje privlači različite ukuse i osjetila. Jedna je od najstarijih i najsigurnijih europskih prijestolnica. Uz nebrojene znamenitosti u gradu važno je spomenuti dva spomenika iz 15. stoljeća koji se nalaze na UNESCO-ovom popisu svjetske baštine, to su kula Belém i samostan Jerónimos.

Slika 3. Toranj Belem, Lisabon

Izvor: Astelus. Toranj Belem, Lisabon, Portugal. <https://astelus.com/hr/fotografije-lisabon/toranj-belem-lisabon-portugal/>.

Dok portugalski glavni grad Lisabon svakako dominira regijom, okolno područje koje se nalazi oko obala rijeke Tagus jednako je vrijedno posjeta. Još jedna popularna atrakcija je Sintra, gradić a ujedno i planina koja je poznata po prekrasnim dvorcima i palačama nalik na bajku koji se nalaze na vrhovima brda i planina u gradu. Sintra ima status UNESCO-ove svjetske baštine a zbog svoje popularnosti i velike posjećenosti trpi masovni turizam. Prirodne ljepote u regiji su raznolike; ističe se prekrasna obala na kojoj se nalaze popularna ljetovališta kao što su Cascais i Setubal. Divlji i surov park prirode Arrabida ima prekrasan krajolik koji oduzima dah. Krševite litice, puste plaže i brda obrasla šumom gledaju na Atlantik. Izuzevši otočne arhipelage, ova regija je najmanja. (<https://www.visitportugal.com/en/destinos/lisboa-regiao>).

Slika 4. Sintra

Izvor: Traveler. Sintra, Portugal. <https://www.cntraveler.com/story/sintra-portugal-the-perfect-day-trip-from-lisbon>.

3.2.4. Alentejo

Ova je regija istovremeno najveća i najslabije razvijena u turističkom smislu. Iako je Alentejo većinom ruralno područje u smislu svog izgleda i dojma, regija je dom raznolikog raspona krajolika, budući da valovita brda, farme, polja i šume čine većinu njezina šarmantnog krajolika. Glavni grad Evora pun je fascinantnih povijesnih znamenitosti, s rimskim ruševinama, drevnim akvaduktima i megalitskim spomenicima koji se nalaze uz brojne muzeje i spomenike. To je jedan od triju „mramornih gradova“ u regiji, od kojih svaki ima neke fantastične fasade izrađene u potpunosti od mramora. Gradovi Evora i Elvas od velikog su značaja za turizam i posjećenost i nalaze se na UNESCO-ovu popisu svjetske baštine. Osim toga, postoji niz prekrasnih gradova sa slikovitim dvorcima, prirodni rezervati i prekrasne plaže. (<https://www.visitportugal.com/en/destinos/alentejo>).

3.2.5. Algarve

Upravo su ovdje u 15. stoljeću Portugalci krenuli na epsko putovanje koje ih je dovelo do otkrivanja drugih naroda i kultura. Najbolje ocijenjeno odredište za odmor zbog svojih prekrasnih plaža i tople klime s čak 3000 sunčanih sati na godinu, Algarve pokriva najjužnije područje Portugala, a njegova duga, slikovita atlantska obala ima mnoštvo ljupkih gradića i sela. Ovo je popularno ljetno odredište za domaće i strane posjetitelje. Tradicionalno su gradovi i mjesta regije podijeljeni na Barlavento na zapadu i Sotavento na istoku. Odlika ove regije je lijepo vrijeme, čiste plaže, pjenušava voda i veličanstven krajolik. Uz sve nevjerovatne vodene sportove, izlete brodom i ture promatranja dupina koje regija nudi, tu su i lijepe pješačke staze i staze za brdski biciklizam koje vijugaju duž obale (primjerice Algarve Way u unutrašnjosti ili

Vicentine Route duž jedne od najbolje očuvanih obalnih dionica). Uz to regija je vrlo popularna zbog svojih golf terena kojih ima oko 40. Regionalna prijestolnica je Faro i tu se nalazi zračna luka s vezama s većim dijelom Europe i sveučilište. Ostala poznata mjesta u regiji su slikoviti grad Lagos, prekrasan Crveni dvorac u Silvesu i divne planine Monchique, koje pružaju zapanjujući pogled na veličanstvenu obalu Algarvea prepunu plaža. Regija je također dom prirodnog rezervata Ria Formosa, utočišta za ptice selice.

Glavna industrija u Algarveu je turizam. Većina ljetnih prihoda dolazi od turizma, iako postoje zimski posjetitelji, uglavnom sjeverni Europljani koji hrle u topli Algarve kako bi pobjegli od hladnih zima Norveške, Švedske, Nizozemske, Njemačke i Belgije. Za opuštanje postoje razni tretmani u toplicama i centrima za talasoterapiju te u termalnim kupkama Monchique. Tu su i brojni međunarodno priznati tereni za golf te hoteli, turistička naselja, odmarališta, od najjednostavnijih do najsofisticiranijih. Ukratko, raznovrstan izbor koji dijeli istinsku ljubav prema gostoprimstvu. Druga glavna industrija u regiji je prehrambena, koja kombinira plodove mora iz voda oko obale s voćem kao što su agrumi, smokve, šljive i bademi.

(<https://www.visitportugal.com/en/destinos/algarve>).

3.2.6. Azorski otoci

Azorski arhipelag nalazi se usred Atlantika, a njegovi vulkanski otoci (stoljećima nema zabilježene aktivnosti) poznati su po svojoj izvanrednoj prirodnoj ljepoti. Ovaj arhipelag sastoji se od devet otoka i nekoliko manjih otočića u Atlantskom oceanu i leže na trećini puta između Europe i Sjeverne Amerike. Otkrili su ih Portugalci u kasnom 15. stoljeću. Autonomni su jer imaju vlastitu vladu i upravu, odvojenu od Lisabona. Glavni grad Azora je Ponta Delgada. Ostali veliki gradovi su Lagoa, Angra i Horta. Na istoku, na otoku Santa Maria, mame plaže od toplog bijelog pijeska, a vinogradi koji poput amfiteatra prekrivaju padine nalikuju divovskim stubama. São Miguel, najveći otok, zavodljiv je svojim lagunama Sete Cidades i Fogo. Otok se ističe gezirima, vrućim termalnim vodama i vulkanskim jezerima. U središnjoj skupini, otoci Terceira, São Jorge, Pico, Faial i Graciosa skladno su smješteni u dubokom plavom moru, gdje se mogu uočiti kitovi i dupini, na oduševljenje posjetitelja. Na Terceiri nalazi se grad svjetske baštine Angra do Heroísmo. Pico je planina koja izranja iz mora, s vinogradima zasađenim u poljima crne lave i jedinstvenom kulturom koja također ima status svjetske baštine. Na São Jorgeu istaknuti su Fajãs i sir, jedinstveni specijalitet s nepogrešivim okusom. U zapadnoj skupini, na otoku Flores, nalaze se prirodni slapovi i jezera koje su izdubili vulkani. Maleni otok Corvo ima širok, prekrasan krater u središtu i privlači mnoge vrste ptica koje dolaze iz Europe i Amerike.

Među glavnim gospodarskim granama su poljoprivreda, ribarstvo i turizam, koji je u porastu posljednjih godina. Zbog svoje udaljenosti, kultura, jezični dijalekt, kuhinja i tradicija znatno se razlikuju u usporedbi s kontinentalnim Portugalom.

(<https://www.visitportugal.com/en/destinos/acoeres>).

3.2.7. Otočje Madeira

Često nazivan „Vrtnim otokom“ ili „Biserom Atlantika“, suptropski arhipelag Madeira je nevjerojatno lijepo mjesto za posjetiti, iako se sastoji od samo dvaju otoka – Madeira i Porto Santo. Otok Madeira je najveći u ovom arhipelagu i prilično je planinski u središtu, s morskim liticama, dolinama i gudurama koje se protežu od središnjeg dijela do obale. Ovo je arhipelag gdje su dvije trećine zaštićeno područje i gdje se nalazi najveća šuma lovora na svijetu (Laurisilva). Prirodna čuda su netaknuta, a udaljeni položaj otoka usred Atlantika (bliže čak Maroku nego Portugalu) nedvojbeno je pomogao u zaštiti i očuvanju njihovih staništa. Posljedično, postoji širok niz izvrsnih aktivnosti na otvorenome za posjetitelje, a vrlo su popularni planinarenje, ronjenje, jedrenje i surfanje. Glavni grad Madeire je Funchal, a ostali veliki gradovi i mjesta su Santa Cruz, Câmara de Lobos i Machico.

Madeira je još jedna od najboljih vinskih regija u Portugalu, a glavne gospodarske grane su joj vinogradarstvo i turizam. Madeira nudi razne turističke komplekse i pristupe moru s vrhunskim uvjetima za vožnju čamcem i ronjenje. Mnogi europski brodovi za krstarenje zaustavljaju se u Funchalu. Otok Porto Santo u potpunosti je posvećen turizmu zbog svojih 9 km dugih pješčanih plaža. Otok Madeira ima mnogo akvadukta koji su izgrađeni da dovedu vodu s vlažnijeg sjevera na sušniji jug. (<https://www.visitportugal.com/en/destinos/madeira>).

3.3. Turistička kretanja u Portugalu

Procjenjuje se da je broj dolazaka nerezidentnih turista u Portugal dosegnuo broj od 9,6 milijuna u 2021. godini, što odgovara povećanju od 48,4 % u usporedbi s 2020., odnosno samo 39,0 % vrijednosti dobiveno 2019. (24,6 milijuna). Španjolska je ostala glavno ulazno tržište za međunarodne turiste (čini udio od 30,2 %), sa zabilježenim povećanjem od 57,3 % u 2021. godini. Francusko tržište (16,1 % ukupnog udjela) i dalje je drugo glavno ulazno tržište koje se povećalo za 46,2 %. Turisti iz Ujedinjenog Kraljevstva (10,6 % udjela) porasli su za 24,0 % u 2021., dok je njemačko tržište (8,0 % udjela) poraslo za 39,1 %.

Kada se sagleda cjelokupni skup smještajnih kapaciteta (objekti za smještaj turista, kampovi i ljetni kampovi te hosteli za mlade), 31. srpnja 2021. djelovao je 6.571 objekt što predstavlja rast od 20,2 % u odnosu na isto razdoblje prethodne 2020. godine (-8,2 % u odnosu na 2019.,

sa 7.155 aktivnih objekata). Broj gostiju u svim oblicima turističkog smještaja 2021. iznosio je 16,0 milijuna, a noćenja su iznosila 42,6 milijuna, što odgovara porastu od 36,9 % odnosno 40,7 % u odnosu na prethodnu godinu. U odnosu na 2019. broj gostiju bio je manji za 45,8 % dok su noćenja pala za 45,2 %. Domaće tržište 2021. ostvarilo je 22,5 milijuna noćenja, što predstavlja 52,8 % ukupnog broja noćenja, a zabilježeno je povećanje od 33,2 % u 2021. (-13,9 % u usporedbi s 2019.). Noćenja s inozemnih tržišta zabilježila su veći rast (+50,1 %, a -61,1 % u odnosu na 2019.) i dosegla 20,1 milijuna noćenja (47,2 % od ukupnog broja noćenja 2021. godine). Regija koja bilježi najveće povećanje broja noćenja u 2021. godini je Azorsko otočje (+125,7 %) a zatim slijedi otočje Madeira (+80 %). U usporedbi s 2019. sve regije su zabilježile pad, najveći Lisabon i okolica (-56,5 %) i Algarve (-46,7 %).

Kampovi su primili 1,4 milijuna kampera (+22,1 % u odnosu na 2020.), koji su ostvarili 4,9 milijuna noćenja (+16,6 %). Unatoč zabilježenim porastima, nisu dosegnute razine iz 2019., zadržavajući smanjenja od 31,4 % u broju gostiju i 28,8 % u noćenjima te godine. U 2021. godini prosječni boravak (2,67 noćenja) porastao je za 2,8 % (+4,8 % u lokalnom smještaju, +4,6 % u hotelskom, +0,1 % u seoskom turizmu i -4,5 % u kampovima). Prosječan boravak stanovnika iznosio je 2,34 noćenja (+3,2 %), a među nerezidentima dosegao 3,17 noćenja (-0,5 %). U objektima za smještaj turista (hoteli, lokalni smještaj i seoski turizam) ukupni prihod za 2021. iznosio je 2,3 milijarde eura (+61,2 %), a prihod od smještaja dosegao je 1,8 milijardi eura (+62,8 %). Prosječni prihod po dostupnoj sobi iznosio je 32,6 eura za 2021. (+43,9 % u odnosu na 2020. i -34,1 % u odnosu na 2019.).

U 2021. turistička putovanja dosegla su 17,5 milijuna, što odgovara rastu od +21,6 % u odnosu na prethodnu godinu (-41,1 % u 2020.). Domaća putovanja porasla su za 20,2 % (-35,7 % u 2020.), što odgovara 16,5 milijuna, a putovanja u inozemstvo dosegla su 1,0 milijuna (+48,8 %; -78,1 % u 2020.). U odnosu na 2019. godinu zabilježen je pad od 22,7 % odnosno 67,4 %. Glavna motivacija za putovanja i dalje je „slobodno vrijeme, rekreacija ili odmor“, što opravdava 9,2 milijuna putovanja (52,5 % od ukupnog broja), a slijede „posjeti rodbini ili prijateljima“, sa 6,4 milijuna putovanja.

(https://www.ine.pt/xportal/xmain?xpgid=ine_tema&xpid=INE&tema_cod=1713).

4. TURISTIČKI RESURSI PORTUGALA

Za razliku od izvornog, čistog resursa, pod pojmom turističkih resursa podrazumijevamo ona prirodna ili društvena dobra koja se mogu turistički iskoristiti (valorizirati), odnosno one

pojave, objekte, događaje i sl. koje privremeni posjetitelji (turisti i izletnici) posjećuju tijekom svog putovanja zbog visokog stupnja privlačnosti, odnosno atraktivnosti (Bilen, 2011:129).

Turistički resursi su prirodne ili umjetno stvorene robe koje se mogu ekonomski iskorištavati (dodana vrijednost). Oni su određeno zemljopisno područje, odnosno dio ukupnog razvoja regije ili države, a bogatstvo resursima komparativna je prednost za gospodarski razvoj. Turistički resursi moraju biti visoko atraktivni kako bi svojim atributima i karakteristikama zadovoljili određene turističke potrebe. Cjelokupna turistička ponuda zemlje trebala bi se temeljiti isključivo na atraktivnosti raspoloživih resursa kako bi se postigli što bolji turistički rezultati. Postoje različite metode prema kojima stručnjaci kategoriziraju turističke resurse, a većina ih dijeli prema nastanku u dvije skupine: na prirodne (biotropne) i društvene (antropogene) resurse. Na taj način će biti podijeljeni i u ovome radu.

Tablica 1. Klasifikacija turističkih resursa

PRIRODNI TURISTIČKI RESURSI	DRUŠTVENI TURISTIČKI RESURSI
Klimatski	Kulturno-povijesni
Geomorfološki	Umjetnički
Hidrografski	Etnosocijalni
Pejsažni	Ambijentalni
Biogeografski	Manifestacijski

Izvor: vlastita izrada autora

4.1. Prirodni turistički resursi

Prirodni resursi po pravilu imaju rekreativna svojstva, odnosno utječu na fiziološke funkcije čovjeka kao što su osvježanje, oporavak ili odmor (Bilen, 2011:132). Dijele se na pet kategorija: na klimatske, geomorfološke, hidrografske, pejsažne i biogeografske.

4.1.1. Klimatski

Na fiziološke osobine čovjeka, osjećaj ugodnosti i opuštenosti posebno značenje i utjecaj imaju klimatski resursi u koje ubrajamo klimu koja obilježava i prisutna je na pojedinom području te klimatska obilježja područja kao što su insolacija, temperatura zraka, relativna vlažnost zraka, količina i vrste oborina te vjetrovi. Povoljna klima je jedan od najvažnijih čimbenika turističke privlačnosti nekog mjesta, regije ili veće prostorne jedinice (Bilen, 2011:133).

Zahvaljujući smještaju duž Atlantske obale, klima je u Portugalu vrlo raznolika. Prevladava mediteranska klima, s izuzetkom kontinentalne klime na sjeveroistoku i u unutrašnjosti i sredozemne klime na krajnjem jugu. Karakteriziraju je ugodna ljeta i blage, vlažne zime, ovisno

u pojedinoj regiji. Prostor s izraženom mediteranskom klimom su najprivlačnija područja turizma na svijetu. Klima također varira ovisno o nadmorskoj visini i blizini oceana. Na planinskom sjeveru uvjeti su općenito hladniji i vlažniji, dok Lisabon, regije Alentejo i Algarve imaju duga, vruća ljeta s temperaturama 35 – 40 °C. Vlažnost se smanjuje udaljavajući se od obale, a unutarnja su područja prilično blaga. Madeira ima ugodnu suptropsku klimu tijekom cijele godine, a Azori su odlično mjesto za posjetiti u toplijim mjesecima, dok zime mogu biti vjetrovite i vlažne.

Prosječne temperature u kopnenom dijelu Portugala kreću se od 19,4 do 21,4 °C ljeti (srpanj) i između 7,7 i 11,4 °C zimi (siječanj). Zimi su najviši vrhovi prekriveni snijegom. Najviše padalina ima sjeverni dio Portugala dok se količina padalina smanjuju prema jugu.

Ovisno o godišnjem dobu i regiji koju posjećujete, Portugal ima puno sunca, što ga čini idealnim odredištem za odmor.

4.1.2. Geomorfološki

Geomorfološki resursi podrazumijevaju svu reljefnu raznolikost i obilje površinskih i podzemnih oblika tla koji proizlaze iz endogenih kretanja i egzogenih modela. Reljef je vrlo važan faktor i za turizam i turističku ponudu te atraktivnost nekog prostora. Postoje brojni geomorfološki oblici, a oni koji se najčešće valoriziraju u turističke svrhe su: planinski lanci, planine, vulkani, špilje, pećine, jame, polja u kršu, klisure i kanjoni.

Razne planine Portugala važne su turističke atrakcije koje privlače stotine turista svake godine. Formirane su turističke atrakcije, restorani i suvenirnice, što lokalnom stanovništvu pruža mogućnosti zapošljavanja. Životni standard i infrastruktura također su se poboljšali tijekom godina. Planine stabiliziraju klimu na Zemlji i osiguravaju staništa za biljke i životinje. Najviše planina nalazi se na sjeveru zemlje. Najviša planina u Portugalu je Piquinho (Pico), to je stratovulkan smješten na Azorskim otocima i proglašen je rezervatom prirode. U kontinentalnom dijelu Portugala nalazi se drugi najviši vrh Portugala, planina Torre koja pripada planinskom lancu Serra da Estrela i do koje postoji asfaltirana cesta, što je vrlo povoljno za turizam. Tu su i lanci Lousã, Açor i Caramulo. Ovdje je također popularno penjanje po stijenama, spust, rafting i vožnja kanuom, primjerice u Geoparku Naturtejo, zaštićenom području u kojem živi nekoliko vrsta ptica i životinja.

Vrlo velika turistička atrakcija je i špilja Algar de Benagil unutar koje se nalazi skrivena plaža. Još jedna od najljepših prirodnih atrakcija u zemlji koja se naziva čudom Portugala je špilja Mira de Aire, jedna od najvećih na svijetu.

Slika 5. Špilja Algar de Benagil

Izvor: Pozitivne.info. <https://www.pozitivne.info/predstavljamo-vam-7-najljepsih-destinacija-na-svijetu/>.

4.1.3. Hidrografski

Hidrografski resursi su uz klimu najvažniji za razvoj turizma jer privlače najveći broj posjetitelja. Vode možemo podijeliti na vode na kopnu i svjetska mora. Vode na kopnu dijelimo još na tekućice (rijeke i potoke), stajaćice (jezera i bare) te podzemne vode. Sa stajališta turističke privlačnosti svjetska mora i priobalja su najprivlačniji prostori odmora, zabave, rekreacije i zadovoljavanja čovjekovih turističkih potreba (Bilen, 2011:139).

Zahvaljujući svojem geografskom položaju i smještaju duž atlantske obale, Portugal obiluje prelijepim plažama koje privlače turiste iz cijelog svijeta. Sve su one vrlo različite, no zajednička im je kvaliteta koju potvrđuje veliki broj plavih zastava dobivenih svake godine od EU-a. Jedna od najpopularnijih i najljepših nalazi se u najjužnijem dijelu Portugala, u regiji Algarve, a naziva se Praia da Marinha. U blizini je smještena i već spomenuta plaža Benagil. Na obali Algarvea možemo izdvojiti još i plaže Praia Dona Ana, Praia do Camilo, Praia da Falesia, Praia do Pinhao i Praia da Rocha. Na otoku Tavira nalazi se pješčana, ali podosta vjetrovita plaža Barril. Na lisabonskoj obali Estoril popularna je Praia do Guincho koja privlači ljubitelje adrenalina i morskih sportova zahvaljujući jakim morskim strujama. Još jedno poznato surfersko odredište je plaža Nazare, a nalazi se na Srebrnoj obali.

Osim oceana i plaža, Portugal ima i predivna jezera koja je vrijedno posjetiti. Jezero Lagoa da Vela smješteno je u blizini Figueira da Foz i jedno je od najpopularnijih zbog brojnih aktivnosti koje pruža (mogućnost vožnje kajakom i kanuom, planinarenje). Lagoa do Fogo, u prijevodu

Vatrena laguna, smještena je na Azorima (na otoku São Miguel) u zaštićenom području, a naziv je dobila prema svojem vulkanskom podrijetlu. Na zapadnom dijelu otoka São Miguel nalazi se još jedno jezero vulkanskog podrijetla, Lagoa das Sete Cidades. U kopnenom dijelu Portugala nalazi se prirodna laguna Pateira de Fermentelos koja je najveće prirodno jezero u Portugalu i na Pirenejskom poluotoku. Velika atrakcija za planinare je neobični vir Covao do Conchos koji se nalazi na planini Serra de Estrella i kao dio hidroelektrane služi za dovod vode od jezera do brane.

U Portugalu se nalazi desetak većih rijeka, od kojih pet izvire u Španjolskoj, i brojne manje rijeke koje protječu zemljom. Najveća rijeka koja izvire u Portugalu je Mondego. Rijeka Douro prirodna je granica između Španjolske i Portugala, a dolinu rijeke u Portu UNESCO je uvrstio na popis svjetske baštine. Guadiana je još jedna rijeka koja izvire u Španjolskoj i tvori potez na granici između zemalja. Većina rijeke Guadiane je plovna, no područja oko Sjeverne Mértole nisu jer se tu nalazi najviši vodopad u južnoj regiji Portugala.

4.1.4. Pejzažni

Pod pojmom pejsaža u turizmu podrazumijeva se jedinstven skup različitih prirodnih i društvenih resursa nekog prostora koji ima raznoliko i višestruko djelovanje na čovjeka pa ih zato svrstavamo u kompleksne turističke motive kretanja. Kako bi se očuvali prirodni pejsaži, međunarodne organizacije poduzele su brojne mjere i uvele klasifikaciju pejsaža u nekoliko kategorija zaštićenih područja (Bilen, 2011:144).

U Portugalu postoji ukupno 401 zaštićeno područje, 167 područja Natura 2000, 62 područja posebne zaštite (Direktiva o pticama) i 102 područja od značaja za zajednicu (Direktiva o staništima), kao i 234 područja određena nacionalnim zakonima. Uredbom-zakonom br. 142/2008 od 24. srpnja uspostavljena je Nacionalna mreža zaštićenih područja (RNAP), koja može biti nacionalna, regionalna/lokalna ili privatna i dijeli zaštićena područja u sljedećih šest kategorija:

(<https://biodiversity.europa.eu/countries/portugal>).

Tablica 2. Klasifikacija pejsaža u Portugalu

Nacionalni parkovi	Nacionalni park Peneda-Gerês
Parkovi prirode	Međunarodni park prirode Douro, Međunarodni park prirode Tagus, Park prirode Alvão, Park prirode Arrábida, Park prirode Montesinho, Park prirode Sintra-Cascais, Park prirode

	jugozapadnog Alenteja i obale Svetog Vincenta, Park prirode Guadiana Valley, Park prirode Sjeverne obale, Park prirode Ria Formosa, Park prirode Serra da Estrela, Park prirode Serra de São Mamede, Park prirode Serras de Aires e Candeeiros
Rezervati prirode	Rezervat prirode Berlengas, Rezervat prirode ušća Sado, Prirodni rezervat ušća rijeke Tagus, Prirodni rezervat dina São Jacinta, Rezervat prirode jezera Santo André i Sancha, Rezervat prirode Paul de Arzila, Rezervat prirode Paul de Boquilobo, Prirodni rezervat močvara Castro Marim i Vila Real de Santo António, Rezervat prirode Serra da Malcata
Spomenici prirode	Prirodni spomenik otisaka dinosaurusu u Serra de Aireu, Cabo Mondego, Carenque, Lagosteiros, Pedra da Mua, Pedreira do Avelino, Portas de Ródão
Zaštićeni pejzaži	Zaštićeni krajolik fosilne obale Costa da Caparica, Zaštićeni pejzaž Serra do Açor
Privatna zaštićena područja	Privatno zaštićeno područje Faia Brava

Izvor: vlastita izrada autora

4.1.5. Biogeografski

Biogeografski resursi su biljke i životinje. Život flore i faune ima poseban značaj za orijentaciju turista i turističku vrijednost jednog područja. Iako u prirodi postoje bliske veze između biljaka i životinja, one se u turističkim aktivnostima ponašaju drugačije. Biljni svijet u turizmu ima višestruko značenje, a posebno dekorativno, estetsko i rekreacijsko. Divljač u šumama i ribe u vodama stvaraju mogućnosti turističkoj privredi za zabavne i rekreacijske aktivnosti, poput lova, ribolova, jahanja i slično (Bilen, 2011:142).

Portugal je bogat divljim životinjama i krajolicima, s mnogim važnim ekosustavima uključujući široke šume hrasta plutnjaka (*montado*), grmlje makije, travnjake, pješčane dine i stjenovite litice, kao i močvare u sustavima estuarija i laguna. Kontinentalni Portugal dom je važnih rezervoara bioraznolikosti u Europi, uključujući mnoge ptice grabljivice, dok su njegovi otočni teritoriji (arhipelag Madeira i arhipelag Azori), koji se nalaze u Atlantskom oceanu, dom jedinstvene i globalno značajne bioraznolikosti. Ukupno se u Portugalu nalazi oko 3600 biljnih vrsta, zajedno sa 69 vrsta kopnenih sisavaca, 313 vrsta ptica (od kojih je oko 35 % ugroženo), 17 vrsta vodozemaca i 34 vrste gmazova. Međutim, divlje životinje u Portugalu pate od

ozbiljnog gubitka staništa zbog kombinacije čimbenika uključujući onečišćenje i druge utjecaje ljudskih aktivnosti kao što su navodnjavanje i odvodnja, intenzivna poljoprivreda i šumarstvo. Vrste zaštićene u Portugalu prema zakonima EU-a zaštićene su prema Direktivi o staništima i prema Direktivi o pticama. Direktiva o staništima ima ukupno 2500 vrsta na popisu, a Direktiva o pticama ima ukupno 500 zaštićenih vrsta divljih ptica.

Vegetacija Portugala mješavina je atlantskih, europskih, mediteranskih i nekih afričkih vrsta. Litice i šume imaju specifične vrste biljaka koje rado rastu na ovim područjima, kao i močvare i obale rijeka. Druge vrste preferiraju viša područja planina i brda. Divlje cvijeće privlači kukce oprašivače i leptire, a Portugal je blagoslovljen velikom raznolikošću vrsta kukaca. Portugal također ima ugrožene biljke, a među njima su i vrste orhideja koje se tamo mogu naći. Neke od njih su endemične, a mnoge vrste su rijetke. Od drveća česti su primorski bor, hrast plutnjak, plantaže eukaliptusa, masline. Na području Algarvea dominira vinova loza i drveće tipično za mediteransku agrokulturu - maslina, smokva, badem i rogač. Madeira je jedino područje koje je bogato šumom, a šuma lovora uvrštena je na UNESCO-ov popis svjetske baštine.

Fauna u Portugalu ponovno je mješavina europskih i sjevernoafričkih vrsta. Divlje koze, svinje i jeleni mogu se naći u portugalskom selu. Vukova još uvijek ima u udaljenim dijelovima Serra da Estrela, a risovi se mogu naći u Alenteju. Lisica, zec i iberijski zec su sveprisutni. Ptičji svijet je bogat jer se poluotok nalazi na putu zimske migracije zapadnoeuropskih i srednjoeuropskih vrsta, osobito u močvarama Algarvea. Ribe ima u izobilju u atlantskim vodama kopnenog Portugala, osobito europske srdele, brancina i orade. Rakovi su česti na sjevernim stjenovitim obalama. Od gmazova ima zmija, guštera, macaklina, kornjača i kameleona, a od vodozemaca krastače, žabe i daždevnjaci. Jedna od ugroženih vrsta je iberski ris (*Lynx pardinus*), koji je najugroženija vrsta mačaka na svijetu i najugroženiji mesožder u Europi. Naveden je kao kritično ugrožen. Vukovi također žive u nekim dijelovima Portugala, ali ovaj sisavac mesožder danas je vrlo rijedak. U Portugalu ima mnogo vrsta vodozemaca, a daždevnjak sa zlatnim prugama (*Chioglossa lusitanica*) jedna je od rijetkih vrsta koje se tamo nalaze. Naveden je kao „ranjiv“. (<https://www.portugal-live.net/en/portugal/facts/flora-fauna.html>).

4.2. Društveni turistički resursi

Društveni turistički resursi su sve pojave, objekti, procesi i događaji koji kod čovjeka stvaraju potrebu za kretanjem kako bi zadovoljio svoje kulturne i društvene potrebe. Stvorili su ih narodi ili etničke skupine (Bilen, 2011:147).

4.2.1. Kulturno-povijesni

Vrijednost ovih resursa je u njihovoj rijetkosti, povijesnom značenju, estetici i obrazovnoj funkciji, a predstavljaju sva ona dobra sačuvana od prošlih civilizacija. Portugalska kultura seže od prapovijesti do razdoblja rimske i maurske vlasti. Drevne špiljske slike u Escouralu, rimski grad Conímbriga, Dianin hram u Évori i tipična maurska arhitektura južnih gradova Olhão i Tavira samo su neki od primjera izvanrednih kulturnih dragulja koji se mogu pronaći u zemlji. Tijekom stoljeća portugalska umjetnost obogaćena je stranim utjecajima, uključujući flamanski, francuski i talijanski. Putovanja portugalskih istraživača (Ferdinand Magellan, Vasco da Gama, Bartolomeo Dias) otvorila su put istočnjačkom utjecaju, a otkriće brazilskog bogatstva zlata i dragulja omogućilo je procvat razdoblja baroka. Središta drevnih gradova (Porto, Sintra, Évora, Angra do Heroísmo) uvrštena su na popis UNESCO-ove svjetske baštine. Pod utjecajem romanike i gotike nastale su neke od najvećih katedrala, iz srednjovjekovnoga razdoblja preostalo je nekoliko desetaka dvoraca, a iz rimskog razdoblja vile i utvrde. U kasnom 16. stoljeću sintetiziran je nacionalni stil (estilo Manuelino) prilagodbom nekoliko oblika u razrađen i raskošan stil arhitekture. Izuzetni primjeri portugalske arhitekture uključuju Mosteiro dos Jerónimos (samostan) u Lisabonu; Sé Catedral (katedrala) u Lisabonu; Mosteiro de Alcobaça (samostan); Convento de Cristo (samostan) u Tomaru; kasno portugalska gotička opatija Mosteiro da Batalha (samostan); Torre dos Clérigos (toranj) u Portu i Sé Catedral de Braga (romanička katedrala u Bragi). Dvojica suvremenih arhitekata postigla su svjetsku slavu originalnošću, konceptom i funkcionalnošću svojih dizajna. Álvaro Siza Vieira poznat je po Casa de Chá da Boa Nova u Leça da Palmeira i Muzeju suvremene umjetnosti u Portu – Museu de Serralves. Eduardo Souto Moura uglavnom je poznat po svojim rezidencijalnim projektima, iako je nedavno dizajnirao novu Casa das Histórias Paula Rego, muzej posvećen ovom slavnom portugalskom slikaru.

4.2.2. Umjetnički

Fado je glavna portugalska tradicionalna glazba i oblik je pjesme koja može obuhvatiti sve i svašta, ali uglavnom je karakteriziraju tužne i melankolične melodije i tekstovi. Godine 2011. fado je dodan na UNESCO-ov reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. To je lirski i sentimentalna glazba, a pojavila se u glavnom gradu Lisabonu 1830.

Postoji nekoliko različitih teorija o njezinu podrijetlu, a neki vjeruju da fado ima korijene u maurskim pjesmama, kao i u afričko-brazilskim ritmovima. Postoje dvije verzije fada; jedan iz Alfame i Mourarije, okruga Lisabona, a drugi iz središnje regije Portugala Coimbre. Lisabonski je fado osobniji i pun osjećaja, a fado iz Coimbre više je akademski i odražava drevne sveučilišne tradicije. Tema svakog fada obično je ljubav, iako neuzvrćena, ali ima fada napisanih na druge teme. U fadu pjevač – fadist – stoji odjeven u crno ispred publike, a iza su glazbenici. Kad fadist zapjeva, prostorijom zavlada tišina i hrana se ne poslužuje. Najpoznatija i naširoko cijenjena kao najbolja fadistica bila je Amália Rodrigues, koja je umrla 1999. i poznata je diljem svijeta. Ostala povijesna imena su Carlos do Carmo, Alfredo Marceneiro, Hermínia Silva, Rodrigo, Maria Alice i Tristão da Silva.

Portugalska književnost ističe se bogatstvom lirske poezije, proze i stihova. Književnost je oduvijek bila slavljena u Portugalu, a nakon rimske okupacije postojalo je obilje povijesnih zapisa koji su dokumentirali vladare, osvajanja i razvoj zemlje. Vjerojatno najistaknutija od svih epskih pjesama je *Os Lusíadas*, umjetničko djelo Luísa Vaza de Camõesa, koje je prvi put tiskano 1572. Kada razmatramo portugalsku književnost 20. i 21. stoljeća, važno je spomenuti vrlo hvaljenog pisca Joséa Saramaga (1922. – 2010.) koji je 1998. godine dobio Nobelovu nagradu za književnost. Općenito ga se smatra jednim od najboljih portugalskih suvremenih pisaca, koji je često iznosio subverzivne i alternativne poglede na povijesne događaje. Još jedna značajka Saramagova rada bio je nedostatak pravilne interpunkcije i gramatike, što mu je dalo poseban i eksperimentalan stil pisanja. Još jedan poznati portugalski pisac koji zaslužuje spomen je svjetski poznati pjesnik, pisac i novinar Fernando Pessoa (1888. – 1935.), koji se smatra jednom od vodećih književnih ličnosti 20. stoljeća. Budući da je tijekom djetinjstva bio pod utjecajem velikih pisaca kao što su Shakespeare, Milton, Wordsworth i Keats, Fernando Pessoa razvio je izvanredan stil pisanja. On nije bio samo jedan pjesnik, stvarao je različite pjesničke osobnosti, neku vrstu *alter ega* koju je nazivao heteronimima. Ti „drugi“ pjesnici - Alberto Caeiro, Álvaro de Campos i Ricardo Reis - imali su vlastiti glas, političke stavove, godine, profesije, filozofije i stil pisanja. (<https://www.portugal-live.net/en/portugal/facts/culture/visual-arts.html>).

4.2.3. Etnosocijalni

Ova kategorija resursa uključuje materijalnu kulturu i duhovnu kulturu naroda, običaje, pjesme, narodne plesove, nošnje, mentalitet ljudi, kuhinju itd. Skupina ovih resursa ima turističku vrijednost i može igrati značajnu ulogu u privlačenju potražnje s obzirom na to da su neki

etnički identiteti (kao što je folklor) gotovo nestali u većini naprednih industrijskih zemalja (Bilen, 2011:150).

Unatoč određenim afinitetima sa susjednim Španjalcima, Portugalci imaju svoj osebujan način života. Urbana središta nude niz zabavnih sadržaja, a sajmovi i tržnice vrhunac su društvenih okupljanja. Duga tradicija plesanja i pjevanja nastavlja se među Portugalcima i danas, a svaka regija ima svoj plesni i glazbeni stil. Gotovo svako selo ima svoj *terreiro* ili plesni podij, obično izgrađen od betona, iako je na nekim mjestima još uvijek napravljen od tucane zemlje. Neki od najboljih primjera regionalnih plesova su *vira*, *chula*, *corridinho*, *tirana* i *fandango*, gdje parovi izvode živahni ples obično uz brzi ritam pljeskanja rukama, gitare i harmonike. Mnogi od ovih plesova odražavaju udvaračke i bračne tradicije tog područja i često su strastveni i uzbudljivi za gledanje. Tijekom mnogih od ovih tradicionalnih plesova ljudi se oblače na različite načine, od radne odjeće do šarenih kostima. Većina tradicionalnih pjesama je sporijeg ritma od onih u Španjolskoj. Male harmonike i *gaites* ili gajde među velikim su rasponom instrumenata koji prate plesove, a portugalske gitare (a ponekad i viole) prate fado, pjesmu koja utjelovljuje *saudade* — čežnjivi, romantični aspekt portugalskog karaktera. Regionalni plesovi, koji uključuju *vira*, *chula*, *corridinho*, *tirana* i *fandango*, često odražavaju tradiciju udvaranja i braka tog područja. Mnogo je učinjeno da se ti i drugi narodni izrazi očuvaju kao turističke atrakcije.

Nacionalna nošnja još uvijek se može vidjeti u sjevernoj pokrajini Minho na vjenčanjima i drugim festivalima. Tradicionalni odjevni predmeti kao što su crvena i zelena kapa-čarapa stočara Alenteja još uvijek postoje, a preživjeli su i *samarra* (kratka jakna s ovratnikom od lisičjeg krzna) i *cifões* (konjaničke kožne kape).

Portugalska gastronomija spada pod mediteransku kuhinju u kojoj se koriste raznovrsni sastojci, a najzastupljeniji su maslinovo ulje, vino, riba i kruh. Portugal je poznat po svojoj hrani i vinu. Na selu je osnovna prehrana riba, povrće i voće. Iako portugalske vode obiluju svježom ribom, sušeni slani bakalar poznat kao *bacalhau*, koji se danas često uvozi, smatra se nacionalnim jelom. Gulaš od plodova mora poznat kao *cataplana* (po iskovanoj bakrenoj posudi u obliku školjke u kojoj se kuha) sveprisutan je u cijeloj zemlji. Svaka regija ima i svoj specifičan kruh i sir. Najpoznatiji sir je *Queijo da Serra* iz planinskog lanca *Serra da Estrela*. *Queijo de Azeitão*, iz *Azeitãoa* (blizu Lisabona) također je ukusan. Sveprisutno stolno piće je vino, a jedno od najčešće konzumiranih je crvena verzija takozvanog zelenog vina ili *vinho verde*, koje se obično preferira kao lagano pjenušavo bijelo vino. Vino je nadaleko slavljeno diljem Portugala s obiljem vina izvrsne kvalitete koja se proizvode u ovoj prekrasnoj zemlji.

Portugal ima dvije regije za proizvodnju vina klasificirane kao mjesta UNESCO-a. Prva je važna vinska regija Douro koja ima najvišu klasifikaciju vina u zemlji, *Denominação de Origem Controlada* (DOC) i najstarija je osnovana regija za proizvodnju vina na svijetu, koja datira iz 1756. Ovo je područje prvenstveno povezano s proizvodnjom vina porto, a također proizvodi velike količine neojačanih vina, koja se često nazivaju i „Douro vina“. Druga regija je vinska regija Pico Island (*Paisagem e Vinhas da Ilha do Pico*) na Azorima, gdje se od 15. stoljeća razvija jedinstveni način uzgoja grožđa.

4.2.4. Ambijentalni

Pod ovu skupinu turističkih resursa spadaju zračne luke, pomorske luke, naselja, trgovi i druge ambijentalne cjeline koje je stvorio čovjek. Iako ovi resursi sami po sebi rijetko privlače turiste zbog svoje estetike i znamenitosti, obično imaju vrlo visoku razinu prometa posjetitelja, tako da njihov utjecaj na privlačnost drugih resursa može biti golem (Bilen, 2011:153).

U Portugalu se nalaze tri međunarodna aerodroma: Lisabon (LIS), Faro (FAO) i Porto (OPO). Glavni međunarodni aerodrom je Lisabon koji pokriva cijelu središnju regiju Portugala i ima najveći broj izvanoeuropskih letova. Aerodrom Faro pokriva južni dio Portugala, a broj letova i posjetitelja varira tijekom godine (najviše ih je tijekom ljetne sezone, od lipnja do rujna). Na sjeveru države djeluje aerodrom Porto koji je središte za niskobudžetne letove. Azorski otoci i otok Madeira također imaju svoje aerodrome koji ih povezuju s kopnenim dijelom Portugala. (<https://myportugalholiday.com/portugal-guides/portugal-airports.html>).

Portugal ima 40 morskih i riječnih luka koje su visoko razvijeni objekti, u skladu s globalnim pomorskim standardima zbog stalnog razvoja infrastrukture i projekata modernizacije. Glavna pomorska luka Portugala je Lisabonska luka. Obrađuje najveći dio uvozne-izvozne trgovine, a osim toga je i popularno turističko odredište koje privlači i rekreativne nautičare i jahtaše. Godišnje ovu luku posjeti više od 400 000 turista. Važne su još i luka Aveiro, luka Leixoes, luka Setubal i luka Sines. (<https://www.marineinsight.com/know-more/5-major-ports-in-portugal/>).

Središnja mjesta u gotovo svim portugalskim gradovima su trgovi. Oni su također povijesni i arhitektonski elementi od ogromne važnosti, jer su među najstarijim urbanim dijelovima zemlje i posjećuje ih veliki broj turista. Neki od najljepših trgova su: Praça do Comércio u Lisabonu, Trg Giraldo u Évori, Praça da República u Bragi, Praça da Ribeira u Portu, Portas da Cidade u Ponta Delgadi (Azorski otoci). (<https://blog.portadafrente.com/en/the-most-beautiful-portuguese-squares/>).

4.2.5. Manifestacijski

Većina sela i gradova u Portugalu ima svoj tradicionalni festival („festa“) ili hodočašće („romaria“). Ovi tradicionalni festivali slave portugalsku povijest, religiju i kulturu. Tijekom godine postoje i sjajni suvremeni događaji, uključujući glazbene festivale, pješčane skulpture, *gay pride* parade i još mnogo toga. Zahvaljujući ovakvim događajima uvelike se povećava atraktivnost mjesta, povećava broj turista kao i njihova potrošnja.

Tijekom veljače najpopularniji su karnevali. Karnevalske parade mogu se pronaći diljem cijelog Portugala, a najimpresivnije proslave organiziraju Lisabon i Algarve. U ožujku/travnju slavi se *Semana Santa* ili Sveti tjedan kada se organiziraju povorke po cijeloj zemlji. Poznate su *Festa das Tochas* i *Festa da Mãe Soberana*. U svibnju je popularna *Festa das Cruzes* (Festival križeva) u Barcelosu i *Peregrinação de Fátima*, najpoznatije portugalsko hodočašće. U lipnju se u Lisabonu održavaju dvije velike manifestacije, slavi se blagdan svetog Ante i traje jedan od najvećih glazbenih festivala u Portugalu *Rock in Rio-Lisboa*. Također u lipnju se već više od 600 godina održava *Festa de São João* u Portu. U studenom se slavi blagdan svetog Martina, a najpopularniji festival njemu u čast je *Beira Baixa*. (<https://www.expatica.com/pt/lifestyle/holidays/festivals-in-portugal-510469/>)

5. ISTRAŽIVANJE O TURISTIČKOJ PONUDI PORTUGALA

Drugi dio rada predstavlja provedeno istraživanje. Opisana je metoda prikupljanja podataka, glavne karakteristike ispitanika i dobiveni rezultati.

5.1. Metodologija istraživanja

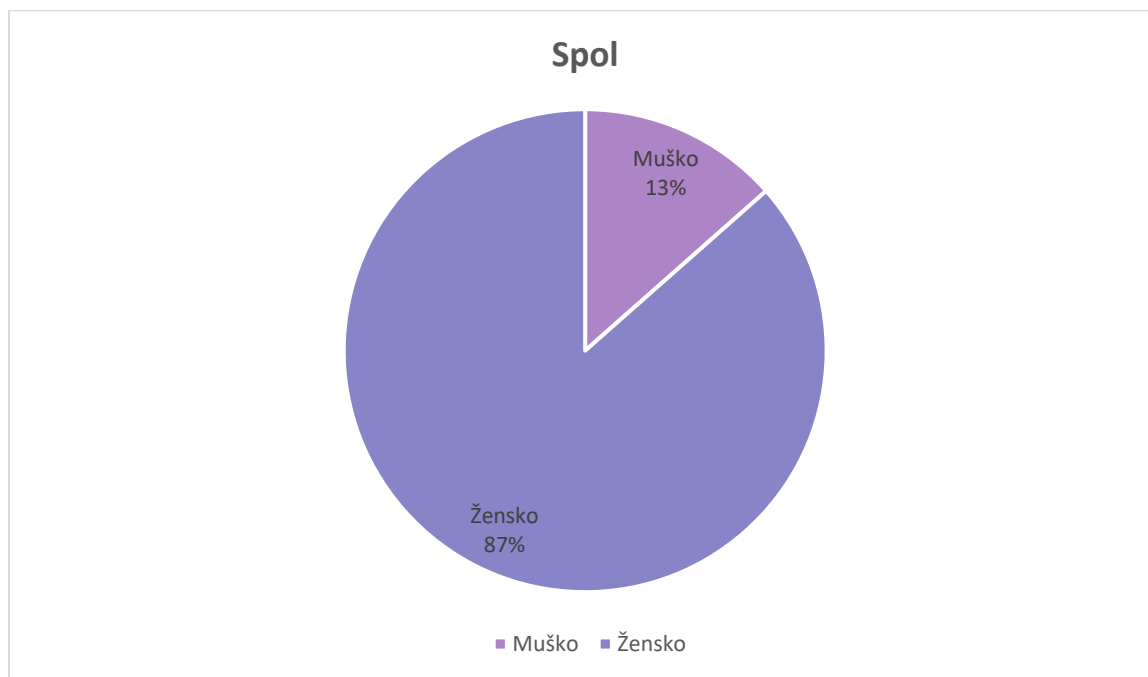
Metoda kojom su prikupljeni podaci u svrhu ovog istraživanja je jednokratni anketni upitnik. Anketa je izrađena u svrhu prikupljanja podataka odnosno mišljenja i stavova ispitanika o turizmu i turističkoj ponudi Portugala. Istraživanje je provedeno na ispitanicima iz Hrvatske, ali i Portugala, a sudjelovalo je i nekoliko državljana ostalih zemalja (Španjolska, Italija, Turska, Brazil). Zahvaljujući tome, dobivena je šira slika i mišljenje ne samo Hrvata kao turista već i samih stanovnika Portugala. Istraživanje je provedeno putem interneta, pomoću *Google* obrasca, a anketa je izrađena na hrvatskom i engleskom jeziku. Anketa se sastoji od 14 pitanja, a ispunilo ju je 126 ispitanika.

5.2. Karakteristike uzorka

Glavne značajke promatranog uzorka u ovom istraživanju bile su spol, dob, završeno obrazovanje, radni status i država iz koje dolaze.

Ukupni broj ispitanika ovog istraživanja je 126. Čak 109 (86,51 %) njih je ženskog spola, dok je muških ispitanika bilo 17 (13,49 %).

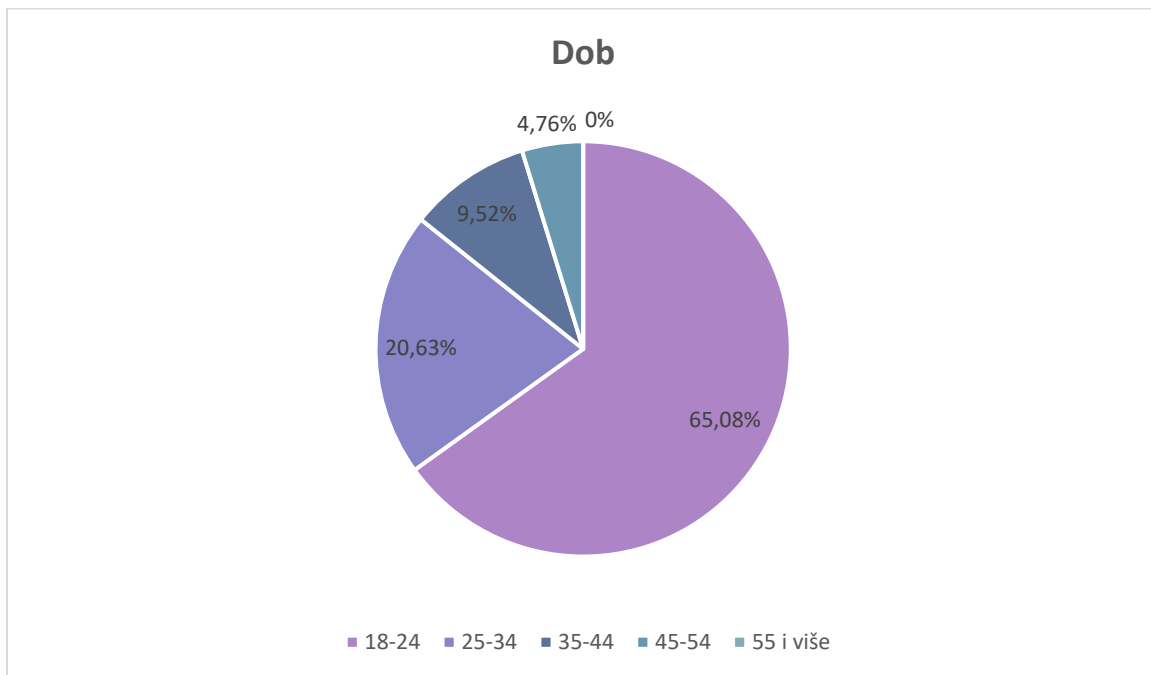
Grafikon 1. Spol

Izvor: vlastita izrada autora

Sljedeće pitanje odnosi se na dob ispitanika koja je u anketnom upitniku podijeljena u pet kategorija. Najbrojnija skupina ispitanika pripada kategoriji od 18 do 24 godine (njih 82), skupina od 25 do 34 godine broji 26 ispitanika, skupini od 35 do 44 godine pripalo je 12 ispitanika. Nešto starije dobne skupine broje jako mali broj sudionika, od 45 do 54 godine imamo ih 6, dok u posljednjoj skupini, od 55 godina i više, nema ni jedne ispitanice osobe.

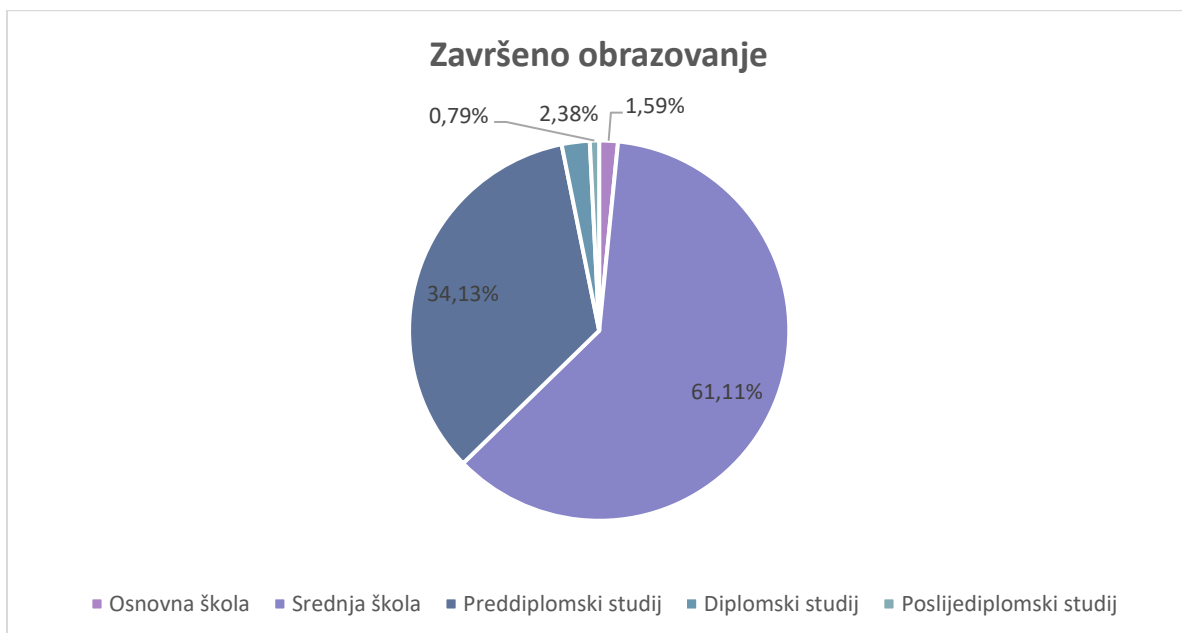
Grafikon 2. Dob

Izvor: vlastita izrada autora

Kada govorimo o dosadašnjem završenom obrazovanju ispitanika, najveći dio njih ima završenu srednju školu (77 ispitanika) ili preddiplomski studij (43 ispitanika). Diplomski studij je završilo samo troje ispitanika, osnovnu školu dvoje, a poslijediplomski studij, kao najviši stupanj obrazovanja, ima jedan ispitanik.

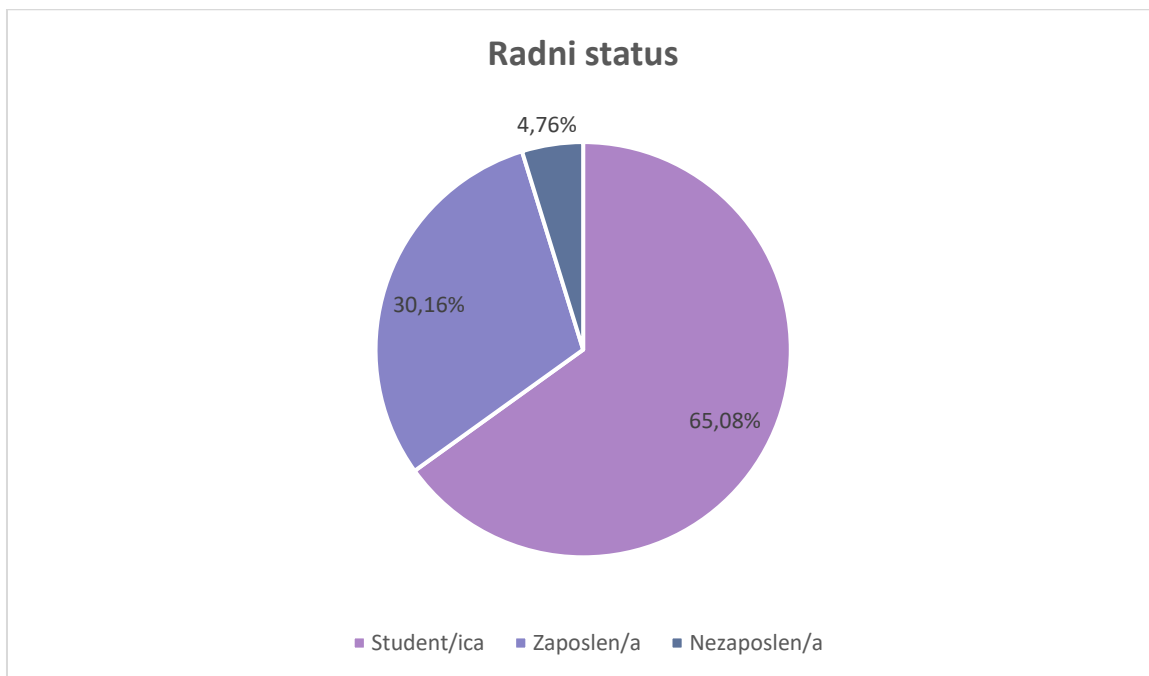
Grafikon 3. Završeno obrazovanje

Izvor: vlastita izrada autora

Od 126 ispitanika, njih 38 je zaposleno, šestero njih nije u radnom odnosu, a najveći broj i dalje pohađa studij (82 ispitanika).

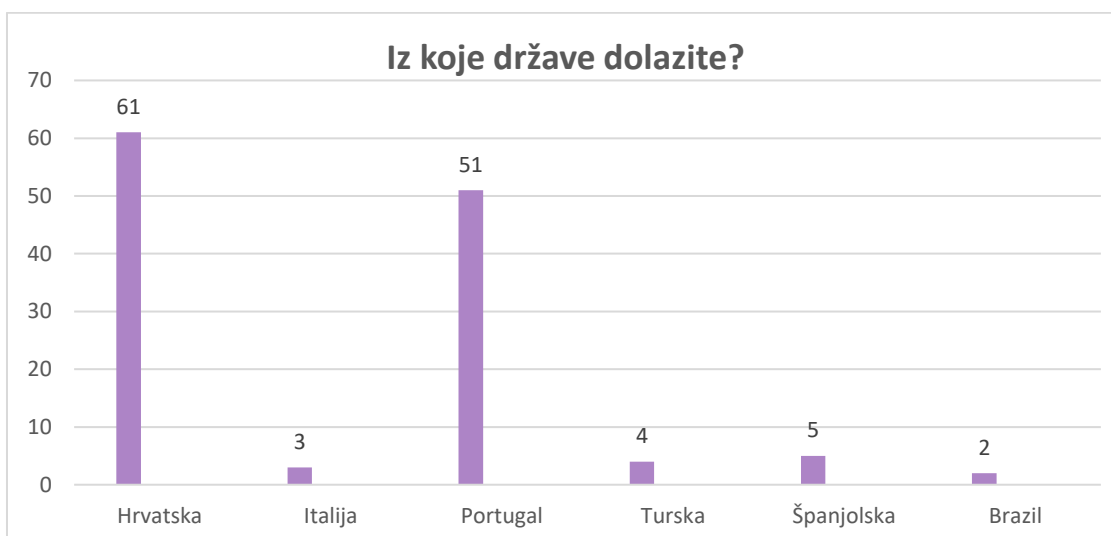
Grafikon 4. Radni status

Izvor: vlastita izrada autora

Posljednje pitanje odnosi se na državu iz koje ispitanici dolaze. Najveći broj ispitanika je iz Hrvatske, njih 61, a druga najveća skupina, njih 51, je iz Portugala. Zatim slijedi 5 ispitanika iz Španjolske, 4 iz Turske, 3 iz Italije i 2 iz Brazila.

Grafikon 5. Država iz koje ispitanici dolaze

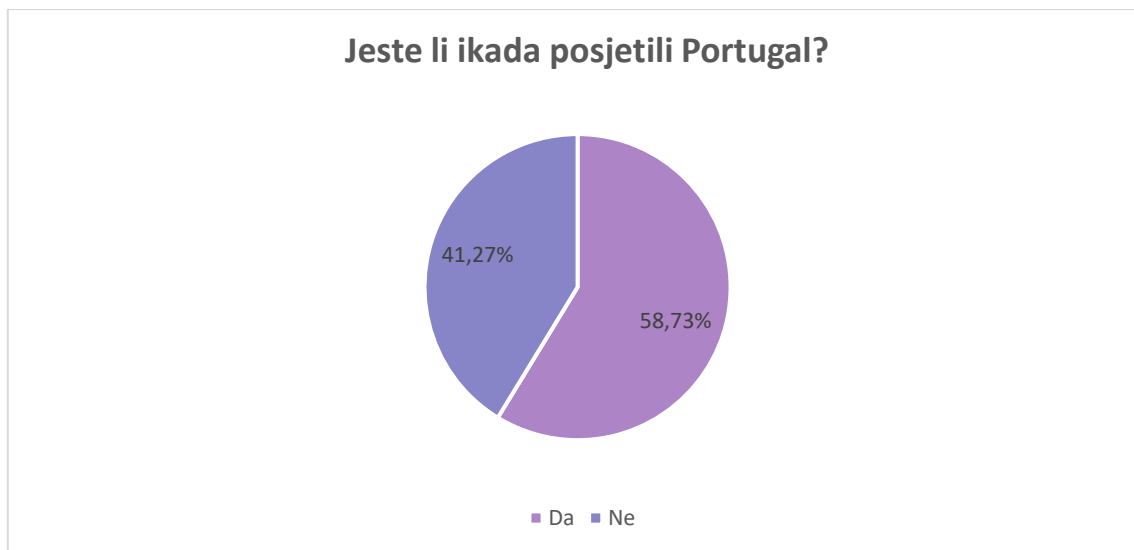

Izvor: vlastita izrada autora

5.3. Rezultati istraživanja

U idućem dijelu istraživanja nastojalo se saznati više o znanju, mišljenju i stavovima ispitanika o turističkoj ponudi Portugala. Na pitanje „Jeste li ikada posjetili Portugal?“ pozitivno je odgovorilo 74 ispitanika, dok njih 52 nije nikada bilo u toj državi. Razumljivo je da je postotak pozitivnih odgovora veći od negativnih s obzirom na to da je u istraživanju sudjelovao značajan broj Portugalaca.

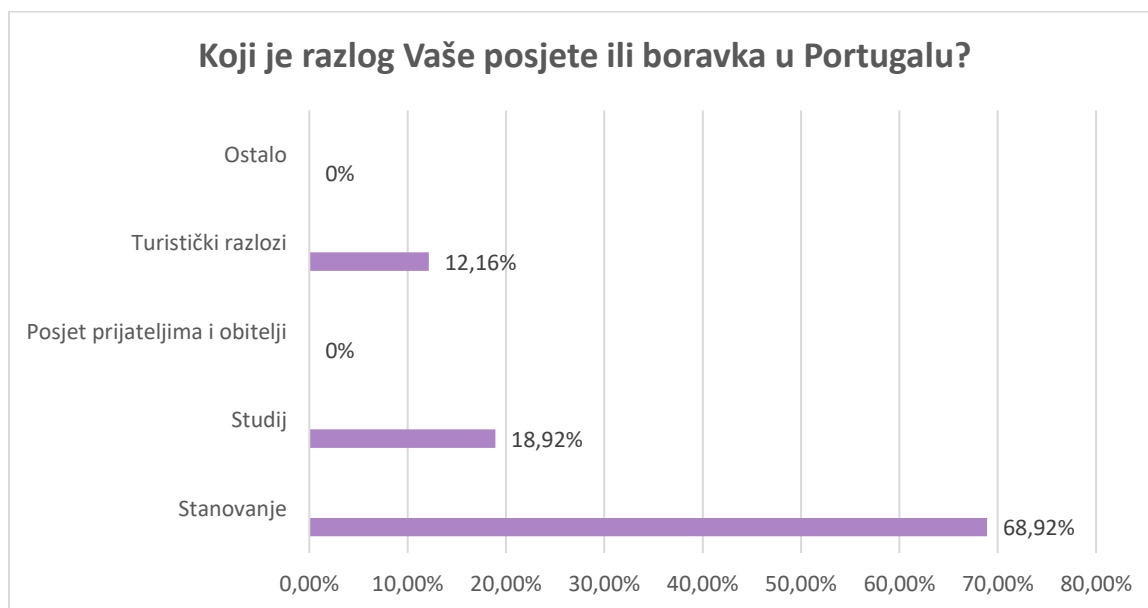
Grafikon 6. Postotak ispitanika koji su bili u Portugalu

Izvor: vlastita izrada autora

Iduće pitanje odnosilo se samo na one koji su potvrdno odgovorili na prethodno, odnosno na one koji su bili u Portugalu te je na njega odgovaralo 74 ispitanika. Pitanje glasi: „Koji je razlog Vaše posjete ili boravka u Portugalu?“. Najveći broj ispitanika (njih 51) kao razlog navelo je stanovanje, zatim studij (14 ispitanika) i turističke razloge (9 ispitanika). Nitko od njih nije bio u Portugalu u posjeti obitelji i prijateljima ili iz nekih ostalih razloga.

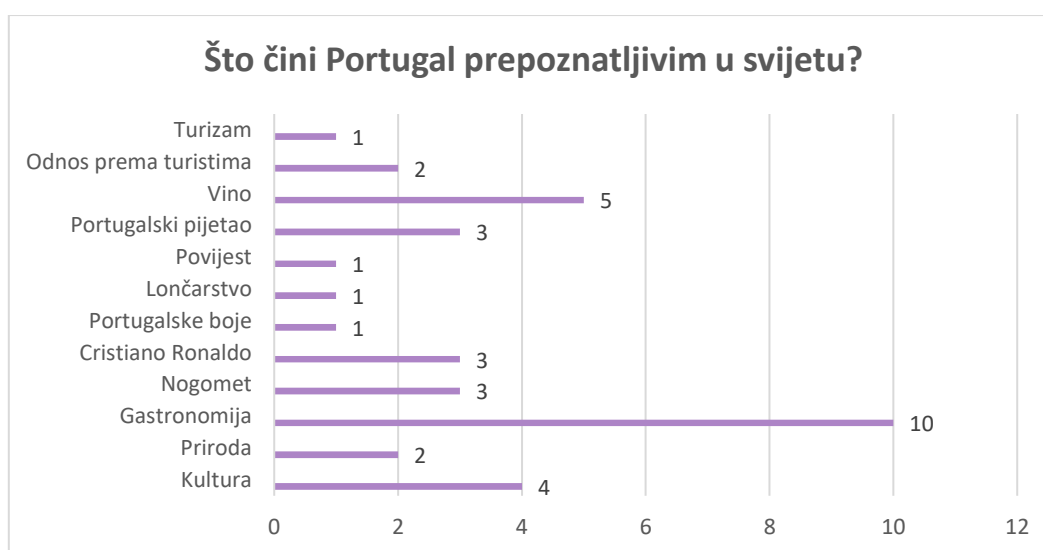
Grafikon 7. Razlozi posjete ili boravka ispitanika u Portugalu

Izvor: vlastita izrada autora

Pitanje „Što čini Portugal prepoznatljivim u svijetu prema Vašem mišljenju?“ također se odnosilo samo na one koji su posjetili Portugal (74 ispitanika). Pitanje nije obavezno te je na njega odgovorilo 26 ispitanika, a odgovori su otvorenog tipa. Najviše njih (10 ispitanika) kao prepoznatljivu točku Portugala spomenulo je gastronomiju, 5 ispitanika je napisalo vino, 4 kulturu, po 3 odgovora imaju nogomet, Cristiano Ronaldo i portugalski pijetao. Dva ispitanika smatraju prepoznatljivim ljubaznost i srdačnost prema turistima te prirodu i brojne predivne lokacije. Po jedan odgovor imaju boje Portugala, lončarstvo, portugalska povijest i turizam općenito.

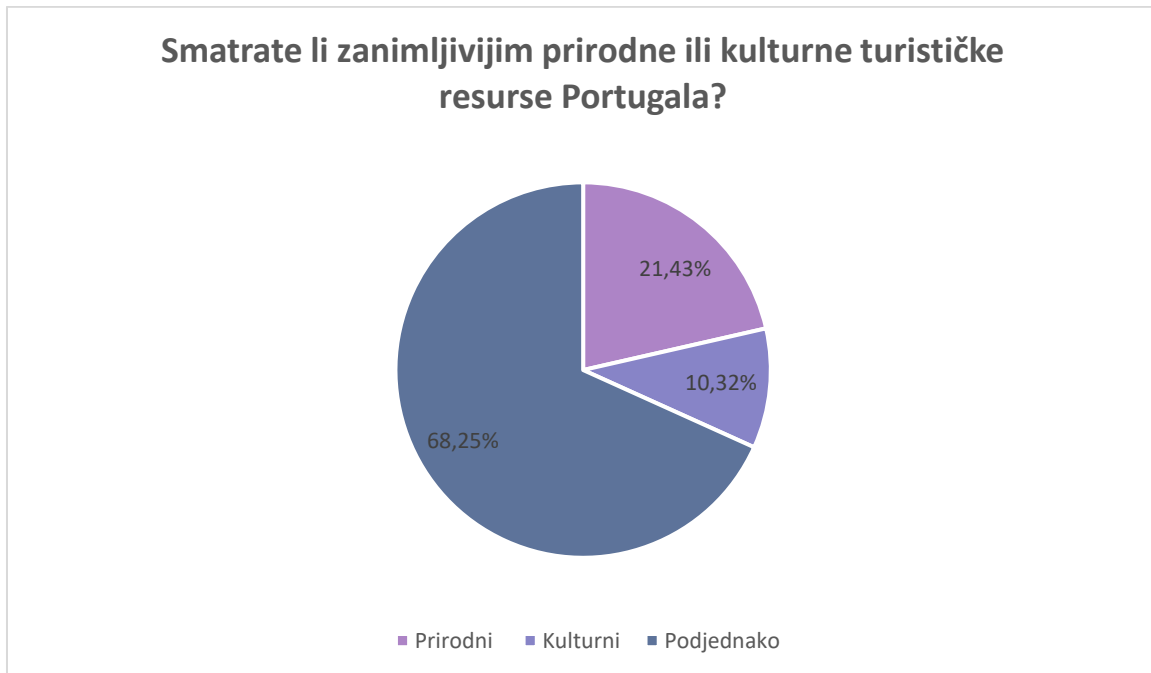
Grafikon 8. Prepoznatljivost Portugala u svijetu

Izvor: vlastita izrada autora

U sljedećem pitanju ispitanike se pitalo smatraju li zanimljivijim prirodne ili kulturne turističke resurse Portugala. Njih 27 izjasnilo se da zanimljivijim smatra prirodne resurse, 13 kulturne, a 86 ispitanika ih smatra podjednako zanimljivima.

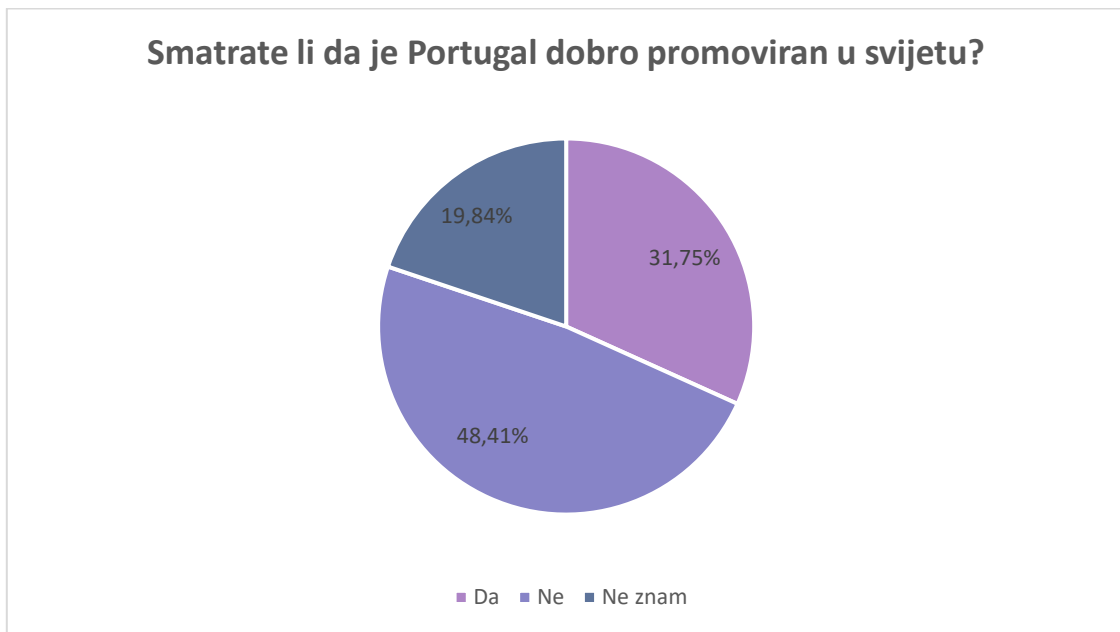
Grafikon 9. Prirodni i kulturni turistički resursi Portugala

Izvor: vlastita izrada autora

Ispitanicima je postavljeno pitanje „Smatrate li da je Portugal dobro promoviran u svijetu?“ Da je Portugal dobro promoviran smatra 40 ispitanika, 61 smatra da nije, a njih 25 je odgovorilo da ne zna.

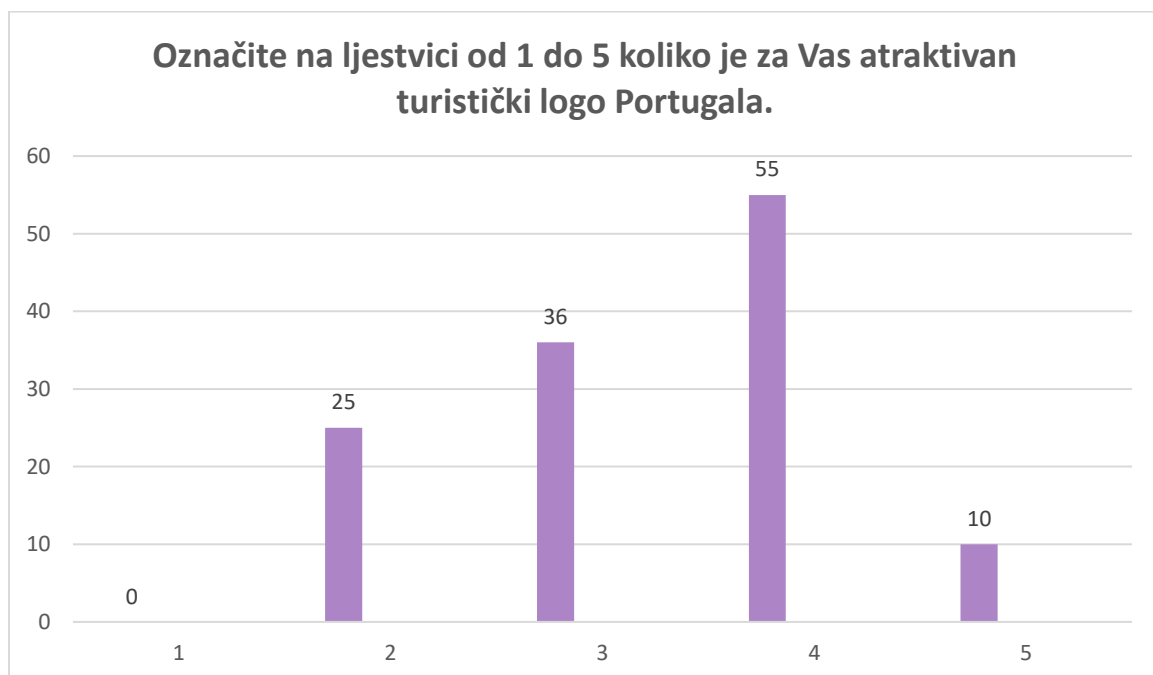
Grafikon 10. Promocija Portugala u svijetu

Izvor: vlastita izrada autora

U jednom od pitanja priložena je slika turističkog loga Portugala te su ispitanici trebali odabrati na ljestvici od 1 do 5 koliko je on za njih atraktivan. Ocjena 1 znači da nije nimalo atraktivan dok ocjena 5 znači da je vrlo atraktivan. Najveći broj ispitanika ocijenio je logo ocjenom 4 (55 ispitanika), 36 ispitanika dalo mu je ocjenu 3, 25 ocjenu 2, 10 ocjenu 5, a ni jedan ocjenu 1.

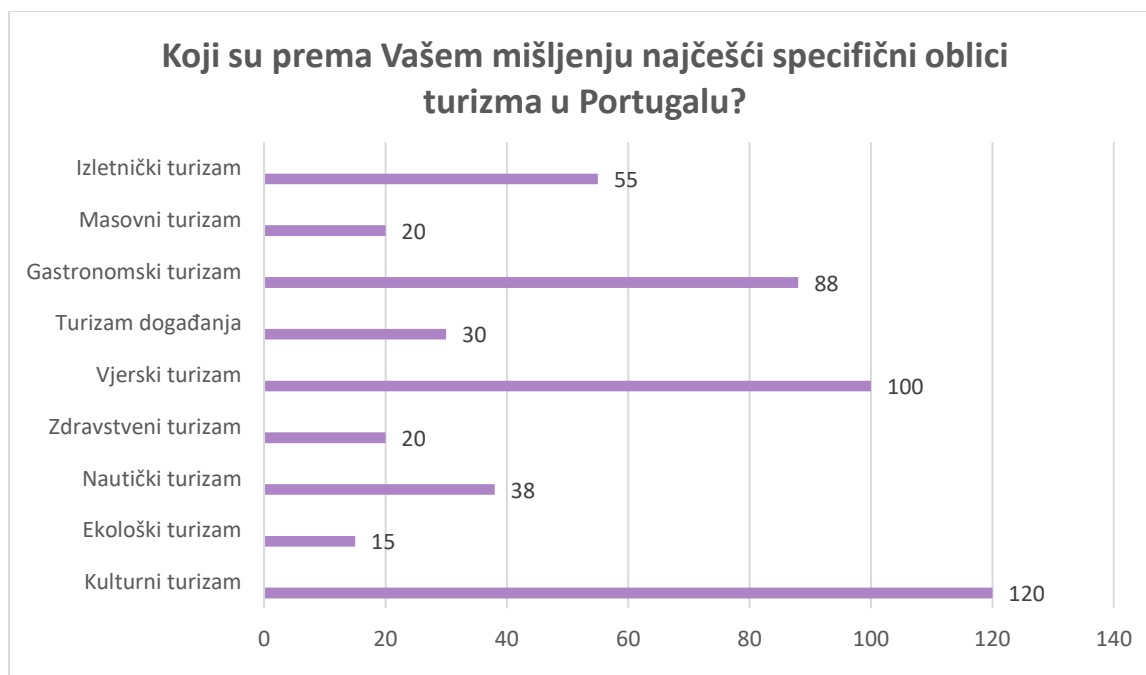
Grafikon 11. Atraktivnost turističkog loga Portugala

Izvor: vlastita izrada autora

Na pitanje „Koji su prema Vašem mišljenju najčešći specifični oblici turizma u Portugalu?“ ispitanici su mogli odabrati više odgovora. Čak 95 % ispitanika, odnosno njih 120, smatra da u Portugalu prevladava kulturni turizam. Velik broj ispitanika svoj je glas dalo i vjerskom turizmu (100 ispitanika), gastronomskom turizmu (88 ispitanika) i izletničkom turizmu (55 ispitanika). Ostali oblici dobili su nešto manje glasova. Za nautički turizam glasalo je 38 ispitanika, 30 za turizam događanja, 20 za zdravstveni i za masovni turizam, a samo njih 15 za ekološki turizam.

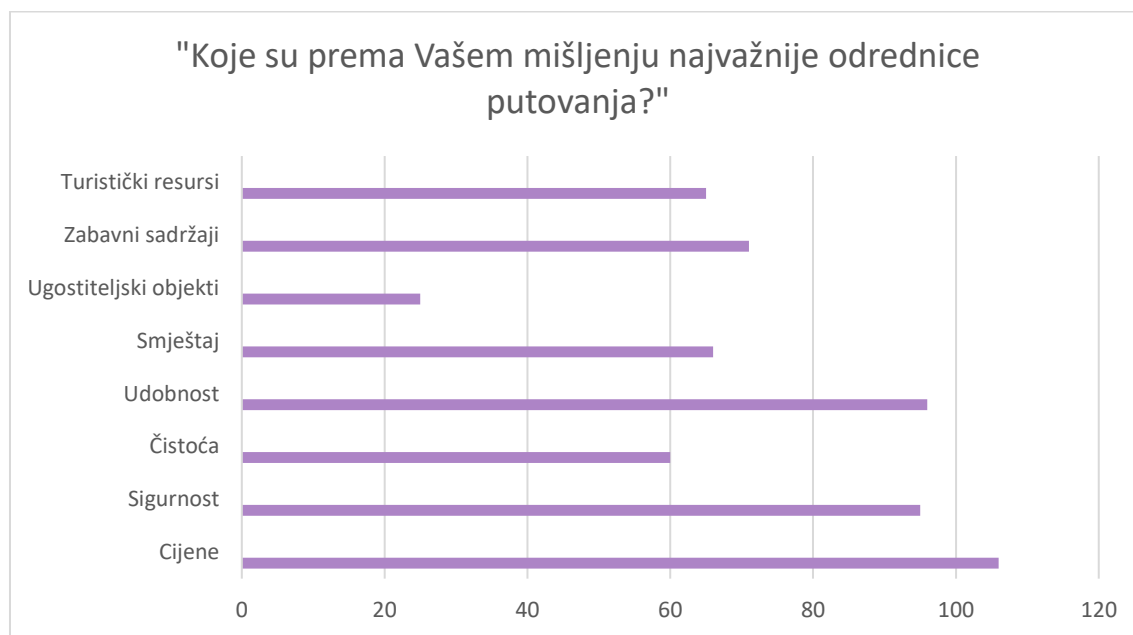
Grafikon 12. Specifični oblici turizma u Portugalu

Izvor: vlastita izrada autora

Iduće je pitanje također nudilo mogućnost višestrukog odabira, a ponuđeno je osam odgovora. Pitanje glasi: „Koje su prema Vašem mišljenju najvažnije odrednice putovanja?“ Najveći broj ispitanika, čak njih 106, smatra da je cijena najbitnija. Slijede udobnost (96 ispitanika), sigurnost (95 ispitanika), zabavni sadržaji (71 ispitanik), smještajni objekti (66 ispitanika), turistički resursi (65 ispitanika), čistoća (60 ispitanika) i na kraju ugostiteljski objekti sa samo 25 glasova.

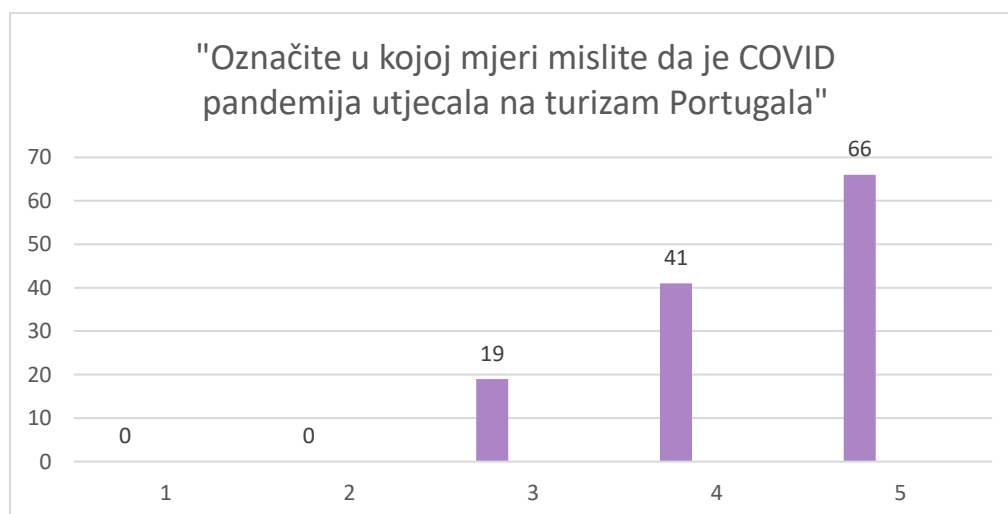
Grafikon 13. Najvažnije odrednice putovanja

Izvor: vlastita izrada autora

Posljednje pitanje odnosi se na utjecaj pandemije COVID-19 na turizam Portugala. Ispitanici su na ljestvici od 1 do 5 trebali označiti u kojoj mjeri smatraju da je pandemija utjecala na turizam, pritom ocjena 1 znači da pandemija nije imala nikakav utjecaj dok ocjena 5 znači da je uvelike utjecala. Ocjene 1 i 2 nisu dobile ni jedan glas što pokazuje da svi ispitanici misle da je pandemija imala utjecaja na turizam. 19 ispitanika odnosno samo 15 % njih dalo je ocjenu 3, 41 ispitanik (33 %) ocjenu 4, a 66 ispitanika (52 %) smatra da je pandemija imala velik utjecaj te su glasali za ocjenu 5.

Grafikon 14. Utjecaj COVID pandemije na turizam Portugala

Izvor: vlastita izrada autora

6. ZAKLJUČAK

Neosporna je činjenica da je Portugal moderna država. Danas turisti traže selektivne oblike turizma koji uključuju plaže, kulturu, gastronomiju, vjerske objekte, manifestacije i ostalo. Bogata povijest ogleđa se u brojnim kulturnim spomenicima u gradu, od kojih su mnogi uvršteni na UNESCO-ov popis svjetske baštine. Turizam je u porastu u Portugalu, a zemlja je jedna od vodećih europskih destinacija. Portugal je bogat geografskom raznolikošću, uključujući ravnice, brežuljke, planine, otočja, plaže, vinograde, šume i gradove s bogatom poviješću. Budući da je europska država s najstarijim granicama u Europi, moguće je jamčiti visoko iskustvo i znanje o tome što ova jedinstvena zemlja nudi. Ovaj čimbenik u kombinaciji sa širokim rasponom povijesnih utjecaja nekoliko naroda koji su ovdje živjeli, kao što su Rimljani, Vizigoti, Mauri i tako dalje, daje Portugalu golemo znanje u različitim segmentima koji turistima mogu pružiti jedinstvena i dostupna iskustva, kulturno, ležerno, gastronomsko, blagostanje pa čak i medicinsko i zdravstveno.

Portugal je tijekom godina postao velik adut pri odabiru mjesta za odmor jer je jedna od najsigurnijih zemalja na svijetu (9. mjesto prema Global Peace Indexu). Također je važno ne zaboraviti spomenuti da je Portugal poznat po svojoj gostoljubivosti i prijateljstvu svojih ljudi, što zauzvrat rezultira brojnim turistima koji se vjerno vraćaju godinama zaredom. Portugal se može pohvaliti da je već davnih osamdesetih dospio među 15 najvećih svjetskih turističkih destinacija, kao članica osnivačica Svjetske turističke organizacije, budući da je kao treća zemlja u svijetu stvorila svoju turističku organizaciju. Sva ta baština može se pronaći u portugalskim selima, gradovima, spomenicima i tradicijama koje su tijekom godina apsorbirale različite povijesne utjecaje koje su portugalski ljudi kreativno primijenili.

Najveći broj turista koncentriran je u tri regije: Sjeverna regija, Lisabon s okolicom i Algarve. Uzevši u obzir da Algarve privlači posjetitelje najvećim dijelom zahvaljujući suncu i moru ovdje je prisutan problem sezonalnosti i ograničenosti na ljetnu sezonu. Uz sezonalnost, nedostatak ove regije je i relativno loša kvaliteta smještajnih kapaciteta odnosno hotela koji su poprilično zastarjeli. Najviše turista prima grad Lisabon jer ima upravo sve ono što bi poželjeli od kvalitetne turističke destinacije, no upravo se zbog toga susreće s negativnim stranama i posljedicama masovnog turizma. Nacionalno svetište Fatima privlači milijune turista i tako vrlo uspješno razvija vjerski turizam koji je od vrlo velike važnosti za ovu zemlju a procjenjuje se i njegov rast u budućnosti. Dolina Douro i grad Porto svjetski su poznati po proizvodnji vina pa je na ovome području popularan vinski turizam. U Portugalu se nalazi veliki broj golf terena

zbog kojih se razvija i ova vrsta turizma koji privlači imućnije posjetitelje. Zahvaljujući ovim mnogobrojnim oblicima turizma Portugal sve više smanjuje sezonalnost turizma i usmjerenost ponude samo na ljetnu sezonu.

Što se tiče turističkih destinacija, ulagalo se u nadogradnju, inovacije, održivost i internacionalizaciju, pri čemu su sadržaji destinacije često osvajali nagrade. Godine 2002.. 9. izdanje World Travel Awards prvi je put odlikovalo smještajni objekt u Portugalu. U njihovom posljednjem izdanju 2017. godine, Portugal je izdvojen kao vodeća svjetska destinacija. Također je nagrađen s nekoliko drugih priznanja: Vodeća europska destinacija i Vodeća europska destinacija na plaži. O Turismo de Portugal, nacionalna turistička agencija proglašena je vodećom svjetskom turističkom agencijom, vodećom europskom turističkom agencijom i vodećom svjetskom turističkom organizacijom. Iste godine Lisabon je smatran vodećim svjetskim odredištem za gradski odmor. Sva ova priznanja dokazuju da Portugal brine o razvoju turizma i njegovoj promociji na svjetskoj razini.

Godina 2021. bila je godina oporavka za portugalski turistički sektor nakon što je 2020. univerzalno opisana kao jedna od najgorih ikada za industriju diljem svijeta. Unatoč poboljšanju, brojke su još uvijek daleko od onih koje su bile prije izbijanja pandemije COVID-19.

Sve što se može vidjeti u ovoj zemlji, svaki grad, svako selo, svaka osoba, priča priču. Priča protkana poviješću, kulturom, tradicijom i gostoprimstvom. Portugal je zemlja s nevjerojatno dugom poviješću, a ono što je ovdje karakteristično je osjećaj nacionalnog ponosa i pripadnosti koji je posvuda. Ponosni su što su Portugalci i jako vole svoju zemlju.

LITERATURA

1. Bartoluci, M. (2013). *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva: Turistička politika, razvoj i poduzetništvo u turizmu*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Berc Radišić, B. (2009). *Marketing turističkog proizvoda destinacije*. Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu.
3. Biodiversity (Information System for Europe): Portugal [online]. Dostupno na: <https://biodiversity.europa.eu/countries/portugal> (01.09.2022.)
4. Birmingham, D. (2004). *Povijest Portugala*. Zagreb: Grapa.
5. Blažević, B. (2007). *Turizam u gospodarskom sustavu*. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment.
6. Costa, G. The Portuguese Colonial Empire: Portugal.com [online]. Dostupno na: <https://www.portugal.com/history-and-culture/the-portuguese-colonial-empire/> (01.09.2022.)
7. Čavlek, N. i sur. (2011). *Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Čorluka, G. (2019). *Organizacija turizma*. Split: Sveučilište u Splitu.
9. Expatica: A complete guide to the best festivals in Portugal [online]. Dostupno na: <https://www.expatica.com/pt/lifestyle/holidays/festivals-in-portugal-510469/> (15.08.2022.)
10. Instituto Nacional de Estatística: Statistic Portugal [online]. Dostupno na: https://www.ine.pt/xportal/xmain?xpgid=ine_tema&xpid=INE&tema_cod=1713 (14.08.2022.)
11. Lapaine, M. i sur. (2003). *Atlas svijeta za 21. stoljeće: Portugal*. Zagreb: Naklada Fran.
12. Marine sight: 5 Major Ports in Portugal [online]. Dostupno na: <https://www.marineinsight.com/know-more/5-major-ports-in-portugal/> (15.08.2022.)
13. MyPortugalHoliday.com.: Portugal's airports [online]. Dostupno na: <https://myportugalholiday.com/portugal-guides/portugal-airports.html> (15.08.2022.)
14. Natek, K. i Natek, M. (2003). *Države svijeta 2000: Portugal*. Zagreb: Mozaik knjiga.
15. Portugal Economic Snapshot: OECD.org. [online]. Dostupno na: <https://www.oecd.org/economy/portugal-economic-snapshot/> (02.08.2022.)
16. Portugal: Hrvatska enciklopedija [online]. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49619> (29.07.2022.)

17. Portugal as a tourism destination: Open Edition Journals [online]. Dostupno na:
<https://journals.openedition.org/mediterranee/10402> (18.08.2022.)
18. Portugal live [online]. Dostupno na: <https://www.portugal-live.net/en/> (20.08.2022.)
19. Portugal stories: The most beautiful Portuguese squares [online]. Dostupno na:
<https://blog.portadafrente.com/en/the-most-beautiful-portuguese-squares/>(15.08.2022.)
20. Visit Portugal [online]. Dostupno na: <https://www.visitportugal.com/en> (07.07.2022.)
21. WorldData.info: Tourism in Portugal [online]. Dostupno na:
<https://www.worlddata.info/europe/portugal/tourism.php> (03.09.2022.)

POPIS TABLICA

Tablica 1. Klasifikacija turističkih resursa	20
Tablica 2. Klasifikacija pejzaža u Portugalu	23

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1. Kretanje broja turista u Portugalu od 1995. do 2020 (25.08.2022.)	12
Slika 2. Grad Porto	14
Slika 3. Toranj Belem, Lisabon (26.08.2022)	15
Slika 4. Sintra (02.09.2022)	16
Slika 5. Špilja Algar de Benagil (03.09.2022.)	22
Grafikon 1. Spol	31
Grafikon 2. Dob.....	32
Grafikon 3. Završeno obrazovanje	32
Grafikon 4. Radni status.....	33
Grafikon 5. Država iz koje ispitanici dolaze	33
Grafikon 6. Postotak ispitanika koji su bili u Portugalu	34
Grafikon 7. Razlozi posjete ili boravka ispitanika u Portugalu.....	35
Grafikon 8. Prepoznatljivost Portugala u svijetu	35
Grafikon 9. Prirodni i kulturni turistički resursi Portugala	36
Grafikon 10. Promocija Portugala u svijetu	37
Grafikon 11. Atraktivnost turističkog loga Portugala	37
Grafikon 12. Specifični oblici turizma u Portugalu	38
Grafikon 13. Najvažnije odrednice putovanja.....	39
Grafikon 14. Utjecaj COVID pandemije na turizam Portugala	39